

Jaarverslag 2013

COLLEGE VOOR

DE RECHTEN
VAN DE MENS

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
College voor de Rechten van de Mens	4
Gedaan en bereikt	8
Stereotypering bij werving en selectie	10
Arbeidsmigranten in Nederland	11
Discriminatiezaken	12
Eerste Rapportage 'Mensenrechten in Nederland'	14
Vreemdelingenbeleid in Nederland	15
Mensenrechten op Caribisch Nederland	16
Mensenrechten op school	17
65 jaar UVRM	18
Publieke aandacht voor mensenrechten	19
Organisatie	20
Bijlagen	23
Bijlage 1 - Bijeenkomsten en bezoeken	25
Bijlage 2 - Onderzoeken, adviezen, rapportages en overige publicaties	26
Bijlage 3 - Cijfers Front office en oordelen	28
Bijlage 4 - Collegeleden	40
Bijlage 5 - Raad van Advies	42

College voor de Rechten van de Mens

Kleinesingel 1-3
Postbus 16001
3500 DA Utrecht

T 030 888 38 88
teksttelefoon: 030 888 38 29
F 030 888 38 83
E info@mensenrechten.nl
w www.mensenrechten.nl

Voor vragen kunt u een e-mail sturen of iedere werkdag bellen van 10.00 uur - 16.00 uur.

Voorwoord

2013 was een roerig jaar. Het kan u niet ontgaan zijn, landelijk was er veel aandacht voor onder meer vreemdelingen, arbeidsmigranten, mensenhandel, discriminatie en racisme. Verschillende situaties en incidenten zijn breed uitgemeten in de media. De dood van de Russische asielzoeker Dolmatov en de honger- en dorststaking van een groep vreemdelingen in detentie. Uitbuiting van bouwvakkers die werkten aan de A2 en de A4. En ook Gordon kwam niet meer zomaar weg met grappig bedoelde uitspraken.

Ook de Rapportage 'Mensenrechten in Nederland' maakt duidelijk dat mensenrechten niet voor iedereen vanzelfsprekend zijn. Mensen die afhankelijk zijn of tot niet populaire groepen behoren staan op achterstand. Juist deze groepen zijn dan ook nadrukkelijk onder de aandacht gebracht in de campagne rond het 65-jarig bestaan van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Tien bekende Nederlanders lieten met een filmpje weten welk mensenrecht zij belangrijk vinden en waarom.

Dat discriminatie nog veelvuldig voorkomt blijkt ook weer uit de cijfers van het College. Duidelijk wordt de kloof tussen intentie en effect. Een niet discriminerend bedoelde opmerking kan dat wel zijn of zo worden opgevat. Gelukkig is er steeds meer aandacht voor de achterliggende oorzaak van uitsluiting en discriminatie. Trots ben ik dan ook op de training 'Selecteren zonder vooroordelen, voor de beste match' die het College in 2013 ontwikkelde. Selecteren zonder vooroordeel is de sleutel tot verbetering, een wapen voor bedrijven tegen onnodige uitsluiting. Het verschil tussen een baan wel of niet krijgen.

Hoewel veel resultaten pas op de lange termijn zichtbaar worden, zijn er zeker al ontwikkelingen zichtbaar. Dit verslag geeft een overzicht van de opbrengsten van 2013. Duidelijk is in ieder geval dat ook in Nederland nog heel wat te winnen valt op het gebied van mensenrechten. Het is de overheid die de hoofdrol speelt als het gaat om de naleving van mensenrechten. Maar de rol van politici, werkgevers, ondernemers, scholen, zorginstellingen en media is hierin minstens zo belangrijk.

Laurien Koster
Voorzitter College voor de Rechten van de Mens

College voor de Rechten van de Mens

Het College voor de Rechten van de Mens is een onafhankelijke toezichthouder op mensenrechten in Nederland. Het College is bij wet ingesteld en beschermt, bevordert, bewaakt en belicht mensenrechten door middel van onderzoek, advies en voorlichting. Dit geldt zowel voor Europees Nederland als Caribisch Nederland: de eilanden Bonaire, St. Eustatius en Saba. In individuele gevallen oordeelt het College of iemand gediscrimineerd is op het werk, in het onderwijs of als consument.

Strategisch meerjarenplan

Het College werkt met een strategisch meerjarenplan voor de periode 2013-2015. Het plan is mede tot stand gekomen op basis van de input uit een stakeholdersconsultatie, stakeholdersbijeenkomst en verkennend onderzoek. In het plan staan de missie en visie van het College beschreven.

Missie

Het College voor de Rechten van de Mens belicht, bewaakt en beschermt mensenrechten, bevordert de naleving van mensenrechten (inclusief gelijke behandeling) in praktijk, beleid en wetgeving, en vergroot het bewustzijn van mensenrechten in Nederland.

Visie

Het College streeft naar het verbeteren van de mensenrechtensituatie in Nederland en daarmee naar een samenleving:

- waar de naleving van de rechten voor de mens is verzekerd voor iedereen die zich in Nederland of binnen de Nederlandse invloedssfeer bevindt;
- met een cultuur van respect voor mensenrechten;
- waaraan iedereen vrij en in waardigheid kan deelnemen, niet gehinderd door vooroordelen en discriminatie en waarin ieder zich naar zijn potentieel kan ontwikkelen.

Taken van het College

Het College voert zijn taken uit in de volle breedte van de mensenrechten. Bij de uitvoering van de taken zijn gender mainstreaming en doorlopende aandacht voor diversiteit telkens uitgangspunt. Daarnaast bezint het College zich telkens op de vraag hoe het, gegeven de bijzondere situatie van de eilanden, zijn rol daar vorm kan geven.

De verschillende taken van het College zijn:

- onderzoek doen naar schendingen van mensenrechten
- onderzoek doen naar en oordelen geven over gelijke behandelingszaken
- rapporteren over en het doen van aanbevelingen op het terrein van mensenrechten, waaronder het jaarlijks rapporteren over de mensenrechtensituatie in Nederland
- adviseren over (concept)wet- en regelgeving en beleid dat direct of indirect betrekking heeft op mensenrechten
- structureel samenwerken met maatschappelijke organisaties en nationale, Europese en internationale instellingen, onder meer door het organiseren van activiteiten in samenwerking met maatschappelijke organisaties

- aansporen tot de ratificatie, implementatie en naleving van verdragen over de rechten van de mens en het aansporen tot de opheffing van voorbehouden bij zulke verdragen
- stimuleren en coördineren van mensenrechteneducatie
- geven van voorlichting

Thema's

Het College heeft een proactieve agenda met daarop onderwerpen die het College onder de aandacht brengt. De komende jaren gaat het om specifieke aandacht voor:

Ouderenzorg en mensenrechten

In verpleeg- en verzorgingshuizen zijn bewoners vanwege hun hogere leeftijd en slechtere gezondheid nog kwetsbaarder dan thuis. Recht op gezondheid, privacy, family life, bewegingsvrijheid en lichamelijke integriteit zijn rechten die in langdurige zorg gemakkelijk onder druk komen. Binnen de gezondheidszorg is niet overal voldoende zicht op de betekenis van mensenrechten.

Migratie en mensenrechten

Tegen de achtergrond van een restrictief toelatingsbeleid verkeren vreemdelingen vaak in een afhankelijke en kwetsbare positie, waardoor hun rechten steeds onder druk staan.

Discriminatie bij de arbeid

Nog altijd worden mensen op de arbeidsmarkt geweigerd vanwege hun beperking, leeftijd of etnische afkomst. Stereotypen en vooroordelen maken dat bepaalde groepen minder kans hebben op een baan.

Signaleringsfunctie

Het College heeft goed zicht nodig op de actuele mensenrechtensituatie in Nederland. Hiervoor is de signalerings- en analysefunctie ingericht. Signalen worden in de organisatie direct gedeeld en kunnen aanleiding zijn voor een (klein) onderzoek op basis waarvan het College al dan niet besluit om iets met het signaal te doen. Bijvoorbeeld door een signaal te duiden qua mensenrechten in de rubriek 'Toegelicht' op de website.

Contact met stakeholders

Het College investeert in structurele contacten met stakeholders en kennisopbouw en -uitwisseling. Om effectief te kunnen adviseren bij de ontwikkeling en evaluatie van wetgeving en beleid zijn goede contacten van belang. Het College onderhoudt dan ook intensief contact met regering, parlement en overheidsorganen op nationaal en lokaal niveau. Verder neemt het College deel aan samenwerkingsverbanden en bijeenkomsten.

Internationale samenwerking

Het College is als nationale toezichthouder een belangrijk onderdeel van de internationale infrastructuur ter bescherming van de rechten van de mens. Het College is aangesloten bij netwerken, rapporteert als onafhankelijk instituut aan de internationale toezichthoudende organen en zet zich op beperkte schaal ook actief in voor de opbouw of verbetering van vergelijkbare instituten elders in de wereld. Daarnaast werkt het College regelmatig mee aan studie- en werkbezoeken van internationale delegaties. Ook beantwoordt het College regelmatig vragenlijsten van relevante internationale instanties of verleent op een andere manier medewerking aan onderzoek.

Ratificatie van verdragen

Het College spoort het kabinet aan tot ratificatie van verdragen over mensenrechten. Het College kan bijvoorbeeld het kabinet adviseren over de gevolgen van bekrachtiging van een verdrag voor het beleid van het kabinet. Daarnaast kan het College adviseren over de vraag welke regelgevende en organisatorische maatregelen nodig zijn, wil Nederland effectief zijn verdragsverplichtingen nakomen. Het College richt zich met name op zeven geselecteerde mensenrechtenverdragen:

- VN-Verdrag inzake de rechten van personen met handicap
- Optioneel protocol bij het verdrag inzake de rechten van personen met een beperking
- Optioneel protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten
- Optioneel protocol bij het verdrag inzake de rechten van het kind
- ILO verdrag nummer 189 voor huishoudelijk werkers
- Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de waardigheid van het menselijk wezen met betrekking tot de toepassing van de biologie en de geneeskunde
- Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

Gedaan en bereikt

Dit jaarverslag beschrijft de werkzaamheden van het College voor de Rechten van de Mens in 2013. Het College voert zijn taken uit vanuit de volle breedte van mensenrechten. In dit deel komen de verschillende activiteiten van het College en de effecten daarvan uitgebreid aan de orde.

Stereotypering bij werving en selectie

Onderzoek naar stereotypen

Het College voor de Rechten van de Mens heeft dagelijks te maken met vragen en klachten over discriminatie van mensen die op zoek zijn naar een baan. Stereotypen en vooroordelen spelen hierbij een cruciale rol. In 2012 deed het College een aanvraag bij de Europese Commissie voor het PROGRESS programma (een Europees fonds voor projecten die discriminatie moeten tegengaan). De aanvraag is in 2013 gehonoreerd, waarna het College startte met een literatuuronderzoek naar de achterliggende mechanismen van discriminatie. Het College zette de bevindingen van nationaal en internationaal wetenschappelijk onderzoek naar stereotypen op een rij en paste deze toe op werving- en selectieprocessen. Het College presenteerde de resultaten van de studie in juli 2013. Het Financieel Dagblad besteedde er uitgebreid aandacht aan en verschillende HR-bladen plaatsten een artikel.

Training voor professionals

Op basis van de onderzoeksresultaten ontwikkelde het College een praktische training voor (toekomstige) P&O- en HR-professionals. De training 'Selecteren zonder vooroordelen, voor de beste match' bestaat uit vier interactieve trainingsmodules en gaat in op (vermindering van) de ongewenste effecten die onbewuste stereotypen hebben op de werving en selectie. Naast inzicht, biedt deze training een handreiking met concrete maatregelen die organisaties kunnen nemen om de invloed van stereotypen tegen te gaan. De focus ligt op etnische minderheidsgroepen, mensen met een beperking, vrouwen, ouderen en jongeren.

Het College presenteerde de training begin oktober 2013 op Performa/HR Live, een beurs voor P&O en HR-professionals. In 2013 namen Ordina, Timing, de Hogeschool van Amsterdam en de Universiteit Tilburg deel aan de training. Het onderzoek en de training worden vertaald en internationaal verspreid onder anderen mensenrechteninstituten en andere belanghebbenden.

Selecteren
zonder vooroordelen

Arbeidsmigranten in Nederland

Poolse arbeider in Nederland niet zeker van zijn recht

Het College onderzocht de problematiek waarmee Poolse werknemers in de land- en tuinbouwsector geconfronteerd worden. Uit dit onderzoek blijkt dat zij tegen tal van obstakels aanlopen in het realiseren van hun mensenrechten. Het gaat dan bijvoorbeeld om ongelijke beloning, te veel werkuren, onveilige arbeidsomstandigheden, hoge huren, en ongepaste controles in de woning.

Op basis van het onderzoek concludeert het College dat er een eind moet komen aan de afhankelijkheidsrelatie met de werkgever of het uitzendbureau, door het tegengaan van de koppeling tussen werken en wonen en het stimuleren van adequate huisvesting. Dit draagt bij aan de bescherming tegen te hoge huren en ongepaste controles door de werkgever of het uitzendbureau. Daarnaast adviseert het College op lokaal niveau loketten te openen die Poolse arbeiders voorlichten over hun rechten en problemen signaleren.

Sinds 2011 heeft het kabinet veel aandacht voor de misstanden rond arbeidsmigranten. Het College heeft het rapport onder de aandacht gebracht van ministers Asscher en Blok en de leden van het parlement. Het rapport is ook vertaald naar het Engels en verspreid in het Europese netwerk van mensenrechteninstellingen. Verschillende media in de gebieden met veel land- en tuinbouw besteedden aandacht aan het onderzoek.

Ook in de eerste Rapportage 'Mensenrechten in Nederland' vraagt het College aandacht voor de situatie van arbeidsmigranten in Nederland. Ditmaal gaat het niet alleen over de Polen, maar over arbeidsmigranten vanuit de gehele Europese Unie. Zij kunnen allen aanlopen tegen de obstakels die de Poolse werknemers ervaren in het realiseren van hun mensenrechten.

Begin september 2013 organiseerde minister Asscher van Sociale Zaken en Werkgelegenheid samen met de gemeente Den Haag en ministers uit de EU-landen van herkomst een bestuurlijke Top over EU-arbeidsmigratie. Tijdens deze Top werd gesproken over de verwachte arbeidsmigratie vanuit Bulgarije en Roemenië. Voorzitter Laurien Koster nam deel aan workshops en de plenaire paneldiscussie over onderwerpen als huisvesting, registratie, voorlichting en taalbeheersing. De eerdere ervaringen met Poolse arbeidsmigranten zijn daarbij relevant.

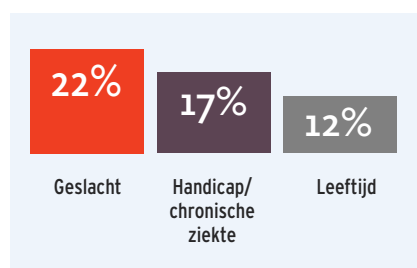
Discriminatiezaken

Front office

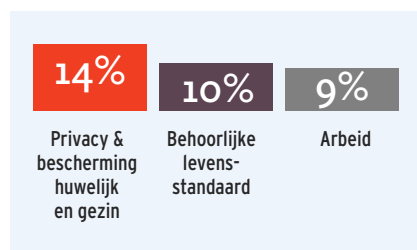
De medewerkers van de Front office zijn het eerste aanspreekpunt voor iedereen met vragen over mensenrechten en gelijke behandeling. Zij beantwoorden vragen, bieden concrete handvatten om mensen verder te helpen en verwijzen naar de juiste organisaties, zoals het juridisch loket, de Kinderombudsman, de Nationale ombudsman, antidiscriminatiebureaus en het College bescherming persoonsgegevens. De Front office ontvangt discriminatievraagstukken, verwijst naar eerdere uitspraken en licht voor over de mogelijkheden om een verzoek om een oordeel in te dienen. De Front office biedt een laagdrempelige vorm van voorlichting die bijdraagt aan het vergroten van de kennis over mensenrechten en gelijke behandeling. Bovendien monitort de Front office alle signalen en brengt de andere afdelingen van het College hiervan op de hoogte. Het College besluit vervolgens of nader onderzoek of een ander instrument nodig is.

In 2013 beantwoordde de Front office 2581 vragen. Van de 2581 vragen gingen er 575 over mensenrechten en 2006 over gelijke behandeling.

Top 3: vragen over gelijke behandeling

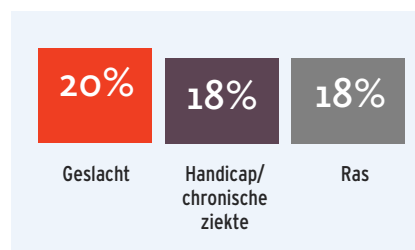
Top 3: vragen over mensenrechten

Verzoeken om een oordeel

Iedereen die zich gediscrimineerd voelt kan bij het College een verzoek om een oordeel indienen. Het verzoek moet gaan over kwesties rondom school, wonen, winkelen, werken, uitgaan of sporten. Een van de non-discriminatiegronden uit de gelijkebehandelingswetgeving moet van toepassing zijn. In 2013 ontving het College 498 verzoeken om een oordeel. De grootste toename van het aantal verzoeken zien we bij de grond ras: van 14% in 2012 tot 18% in 2013. Ruim de helft (56%) van de verzoeken gaat over werk.

Top 3: verzoeken

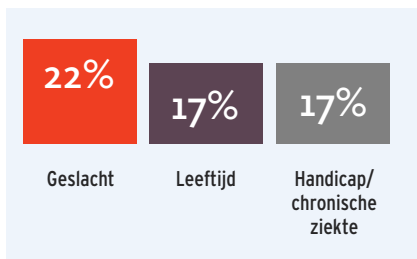

Oordelen

Als het College een verzoek in behandeling neemt, volgt er een onderzoek en een zitting. Uiteindelijk geeft het College een oordeel. In 2013 sprak het College 183 oordelen uit. De meeste oordelen gaan over de discriminatiegrond geslacht, waaronder zwangerschapsdiscriminatie. Daarnaast is er een toename van het aantal oordelen op de gronden ras, nationaliteit en godsdienst. Net als in 2012 gaan de meeste oordelen over werk en dan vooral over werving en selectie.

Top 3: oordelen

“ In een vacature wordt de voorkeur voor een man uitgesproken. Het is namelijk een functie die erg zwaar is en waarvoor veel gereisd moet worden. Is hier sprake van discriminatie? ”

Top 3: individuele maatregelen

Effect van de oordelen

Het College houdt nauwkeurig bij wat de effecten zijn van de oordelen en welke maatregelen worden genomen. In de zaken waar in strijd met de wet is gehandeld, monitort het College of, en zo ja, welke maatregelen zijn genomen. Een maatregel kan zowel individueel zijn (53%), specifiek gericht op de verzoeker, of structureel (66%) met als doel overtredingen van de wet in de toekomst te voorkomen. Uit een evaluatie blijkt dat organisaties in de meeste gevallen tot actie overgaan als blijkt dat zij gediscrimineerd hebben: 77%. In 2013 zijn bij zaken over godsdienst de beste resultaten bereikt. In 88% van de zaken trof de verweerder een maatregel. In zaken over leeftijd worden de oordelen het slechtst opgevolgd: 68%.

Een individuele maatregel werd getroffen in een zaak waarin een Poolse vrouw een huisje wilde huren bij een huisjespark voor haar en haar partner. Het park weigerde na het zien van haar paspoort. Volgens het park wilde de vrouw het huisje doorverhuren aan Poolse medewerkers. Partijen hebben op basis van de uitspraak geschikt met een bedrag van bijna 5.000 euro.

“ Mag een gemeente mensen in de bijstand verplichten zich onder behandeling voor een psychische aandoening te stellen? Zo niet, wordt de uitkering gekort. Welk recht is hier van belang? Zelfbeschikkingsrecht of iets dergelijks? ”

Een succesvol voorbeeld van een structurele maatregel is een zaak tegen Monsterboard. Het College oordeelde dat Monsterboard discrimineerde, omdat werkgevers op de vacaturesite gebruik konden maken van een keuzeveld met een maximum aantal jaren relevante werkervaring. Naar aanleiding van de uitspraak paste Monsterboard de vacaturesite aan. Het is nu niet meer mogelijk te selecteren op een maximaal aantal ervaringsjaren.

Top 3: structurele maatregelen

Eerste Rapportage ‘Mensenrechten in Nederland’

In de zomer van 2013 presenteerde het College voor de Rechten van de Mens de eerste Rapportage ‘Mensenrechten in Nederland’. De Rapportage biedt een mensenrechtelijke beschouwing over 2012, laat zien welke ontwikkelingen er waren op gebied van mensenrechten, geeft inzicht in de aandachtspunten en doet aanbevelingen aan het Nederlandse kabinet om ervoor te zorgen dat voor iedereen in Nederland mensenrechten werkelijkheid worden. De Rapportage is tot stand gekomen op basis van de aanbevelingen van verschillende internationale organen, eigen onderzoek, monitoring van media en vaktijdschriften, gesprekken met stakeholders en een internetconsultatie.

Internetconsultatie

Begin 2013 hield het College een internetconsultatie om te inventariseren wat belangrijke ontwikkelingen waren op het gebied van mensenrechten in Nederland in 2012. Via de consultatie ontving het College bijna vijftig reacties van zowel non-gouvernementele organisaties als gemeenten, adviesorganen en belanghebbenden. De reacties gingen onder meer over de rechten van transgenders, vreemdelingen en mensen met een beperking. Daarnaast kreeg het College veel signalen over de thema's privacy en mensenhandel. Alle reacties zijn meegenomen in de totstandkoming van de

Rapportage ‘Mensenrechten in Nederland’.

Mensenrechtenthema's in Nederland

Uit de Rapportage ‘Mensenrechten in Nederland’ blijkt dat mensenrechten niet voor iedereen in Nederland even vanzelfsprekend zijn. De Rapportage laat zien op welke terreinen mensenrechten in het geding zijn. Mensen met een beperking en ouderen hebben het lastig op de arbeidsmarkt. Als je uit het buitenland komt is het minder vanzelfsprekend dat mensenrechten gewaarborgd zijn. Uit deze Rapportage rijst het beeld dat mensenrechten in Nederland niet vanzelfsprekend zijn voor mensen zonder stem, zonder zichtbaarheid en die niet populair zijn.

Presentatie aan de minister

Op maandag 8 juli 2013 overhandigde voorzitter Laurien Koster de Rapportage aan minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit gebeurde in bijzijn van vele stakeholders. Na afloop van de presentatie was er gelegenheid om vragen te stellen over de Rapportage en spraken de genodigden verder over hoe mensenrechten in Nederland voor iedereen inhoud krijgen. Ook waren er interviews met diverse media. De dag na het verschijnen van de Rapportage besteedden verschillende dagbladen en

online media aandacht aan de bevindingen. Een van de onderwerpen uit de Rapportage, het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen, was voor het actualiteitenprogramma Nieuwsuur aanleiding om er een deel van de uitzending aan te wijden.

Reactie van het kabinet

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verplicht om op de Rapportage te reageren. Het kabinet stuurde begin september 2013 een brief aan het parlement met daarin de kabinetsreactie op de Rapportage. In deze brief kondigt het kabinet het Nationaal Actieplan Mensenrechten in Nederland aan dat op 10 december 2013 is gepresenteerd. Het actieplan moet onder meer aandacht besteden aan het coördineren van mensenrechtenvraagstukken binnen de overheid, rapportageprocedures, het coördineren van het al dan niet gevolg geven aan internationale aanbevelingen, de stand van zaken met betrekking tot ratificaties van mensenrechtenverdragen en optioneel protocollen, het naleven van grondrechten op lokaal niveau en in het wetgevingsproces. Het College volgt het opvolgen van de aanbevelingen nauwgezet en blijft hierover met het kabinet in gesprek. Het College is in afwachting van de bespreking van de kabinetsreactie op de Rapportage in april 2014 door het parlement.

Vreemdelingenbeleid in Nederland

Vreemdelingendetentie

Afgelopen jaar was er veel maatschappelijke aandacht voor vreemdelingen in detentie, met als negatieve gebeurtenissen de dood van de Russische asielzoeker Dolmatov en de honger- en dorststaking van een groep vreemdelingen. Via verschillende bronnen monitorde het College de gang van zaken rondom de honger- en dorststakers. In een brief aan de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, benadrukte het College de noodzaak om het vreemdelingenbeleid in Nederland te humaniseren.

De negatieve gebeurtenissen rond vreemdelingendetentie waren voor het EO programma 'De vijfde dag' aanleiding voor een televisiereportage, waarin het College duidelijk maakt dat in vreemdelingendetentie een strafrechtelijke regime ongepast is. Kinderen horen volgens het College zeker niet in detentie.

Naar aanleiding van de gebeurtenissen en de reacties en aanbevelingen van verschillende nationale en internationale toezichthouders en belangenorganisaties kondigde de staatssecretaris een aantal maatregelen aan voor een humaner vreemdelingenbeleid. Of het vreemdelingenbeleid daadwerkelijk verbetert hangt af van de uitwerking van die maatregelen. Deze zal het College nauwlettend volgen

Advies strafbaarstelling illegaliteit

In maart 2013 adviseerde het College het kabinet kritisch over het wetsvoorstel strafbaarstelling illegaal verblijf. Volgens het College zet strafbaarstelling de mensenrechten voor vreemdelingen zonder verblijfsvergunning onder druk. Het gaat hierbij met name om de toegang voor kinderen tot onderwijs, de toegang tot medische zorg en bescherming tegen een verhoogd risico op uitbuiting. Ook constateert het College dat vreemdelingen zonder verblijfsvergunning nog minder snel dan nu het geval is aangifte zullen doen als zij slachtoffer zijn van een misdrijf. Het College adviseert eerst een onderzoek te doen naar deze effecten voordat wordt besloten het wetsvoorstel al dan niet in te voeren. Het wetsvoorstel 'strafbaarstelling illegaal verblijf' ligt momenteel ter behandeling in het parlement.

Expertbijeenkomst

Om goed te kunnen adviseren organiseerde het College een expertbijeenkomst. Tijdens de bijeenkomst sprak het College met vertegenwoordigers vanuit de wetenschap, advocatuur, onderwijs, zorg, gemeenten, ministerie van Veiligheid en Justitie en andere organisaties. Ook voerde het College afzonderlijk gesprekken met mensen zonder verblijfsvergunning en verschillende bij hen betrokken organisaties.

In vreemdelingendetentie is een strafrechtelijk regime ongepast en kinderen horen zeker niet in detentie

Mensenrechten op Caribisch Nederland

Caribisch Nederland bestaat uit de eilanden Bonaire, St. Eustatius en Saba. Het College bezint zich steeds op de vraag hoe het, gegeven de bijzondere situatie van de eilanden, zijn rol vorm kan geven. Bij de uitvoering van de taken is mainstreaming telkens uitgangspunt. Caribisch Nederland kent op veel punten andere wet- en regelgeving dan het Europese deel van Nederland. Verschillen mogen er zijn, maar alleen als de situatie geheel verschilt of als er een rechtvaardiging voor is. Uitgangspunt is dat het essentiële niveau van de mensenrechten gewaarborgd is. In het najaar van 2013 bracht het College een bezoek aan Caribisch Nederland en sprak op de drie eilanden met bewoners en mensen werkzaam bij lokale organisaties, lokaal bestuur of rijksoverheid.

Specifieke aandacht

In de Rapportage 'Mensenrechten in Nederland' benadrukt het College het belang van specifieke aandacht voor Caribisch Nederland. Zo moet het kabinet bij het ontwerpen van wet- en regelgeving bezien welke gevolgen deze heeft voor Caribisch Nederland. En bij de keuze om regelgeving af te laten wijken moet de vergelijkbaarheids- en rechtvaardigings-toets worden toegepast. Ook adviseert

het College het kabinet om te onderzoeken welke voorzieningen redelijkerwijs geboden zijn om het recht op privé-, gezins- en familielevens te verzekeren voor gedetineerden. Het College verwerkte dit commentaar ook in zijn rapportage aan het VN-Comité tegen foltering (CAT). De rapportage bleef niet onopgemerkt bij gedetineerden op Caribisch Nederland. Zij benaderden het College met vragen.

Kinderen in Caribisch Nederland

In 2013 benaderde UNICEF het College en vroeg advies over gelijke behandeling bij de toepassing van het Kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland. Het advies was van belang voor het onderzoek dat UNICEF deed naar de situatie van kinderen in Caribisch Nederland. Het College legt in het advies uit hoe het toetsingskader van het gelijkheidsbeginsel werkt en wat dat betekent voor de realisatie van kinderrechten. Het College benadrukt het belang om ook te kijken naar de praktische effecten voor getroffen burgers, bijvoorbeeld via een 'impact assessment'. Het College bracht het advies onder de aandacht van de betrokken ministeries, de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van het parlement en het lokaal

bestuur in Caribisch Nederland. Ook presenteerde het College het advies op het symposium van UNICEF.

Mensenrechten op school

Waarom mensenrechten-educatie?

Nederlandse kinderen en jongeren weten niet veel van hun eigen mensenrechten of die van anderen. Mensenrechteneducatie gaat over kennis, houding en vaardigheden van de leerlingen. Verbetering van de kennis en de bijbehorende houding en vaardigheden rust de leerlingen beter uit om op school en in de maatschappij met elkaar samen te leven.

Het College is er voorstander van dat mensenrechten geen sluitstuk, maar integraal onderdeel zijn van burgerschapsonderwijs. Mensenrechten bieden de scholen een stabiel, inhoudelijk kompas om invulling te geven aan bijvoorbeeld burgerschap. Daarmee helpt mensenrechteneducatie leraren en scholen om te gaan met processen in de klas en op de school. Hoe spreek je leerlingen aan op pestgedrag? Of op discriminatie van andere leerlingen? Bovendien wordt een goede basis gelegd om ook later in eigen werk en andere verantwoordelijkheden de mensenrechten als een afwegingskader te kunnen hanteren.

Uit het eerste Nationaal Actieplan van het kabinet blijkt dat Nederland groot belang hecht aan mensenrechten op school.

In dit plan kondigt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan dat het nagaat of mensenrechten, waaronder kinderrechten, expliciet benoemd kunnen worden in de kerndoelen van funderend onderwijs. In een brief aan het parlement verduidelijkt staatssecretaris Dekker dat voornemen.

Wat doet het College?

Afgelopen jaar sprak het College met veel mensen en organisaties die betrokken zijn bij het onderwijs, bij vakken als burgerschap en bij het ontwikkelen en aanbieden van lesmateriaal voor mensenrechteneducatie. Aan het College de taak om deze mensen en organisaties verder te stimuleren in hun werk en waar dat mogelijk is tot samenwerking en coördinatie te komen. Uiteindelijk moet mensenrechteneducatie op de scholen een meer prominente en expliciete positie krijgen. Vanaf oktober 2013 verschijnt drie tot vier keer per jaar een online nieuwsbrief van het College gericht op professionals in het veld van mensenrechteneducatie. Bovendien is er op de website van het College een aparte rubriek ingericht over dit onderwerp.

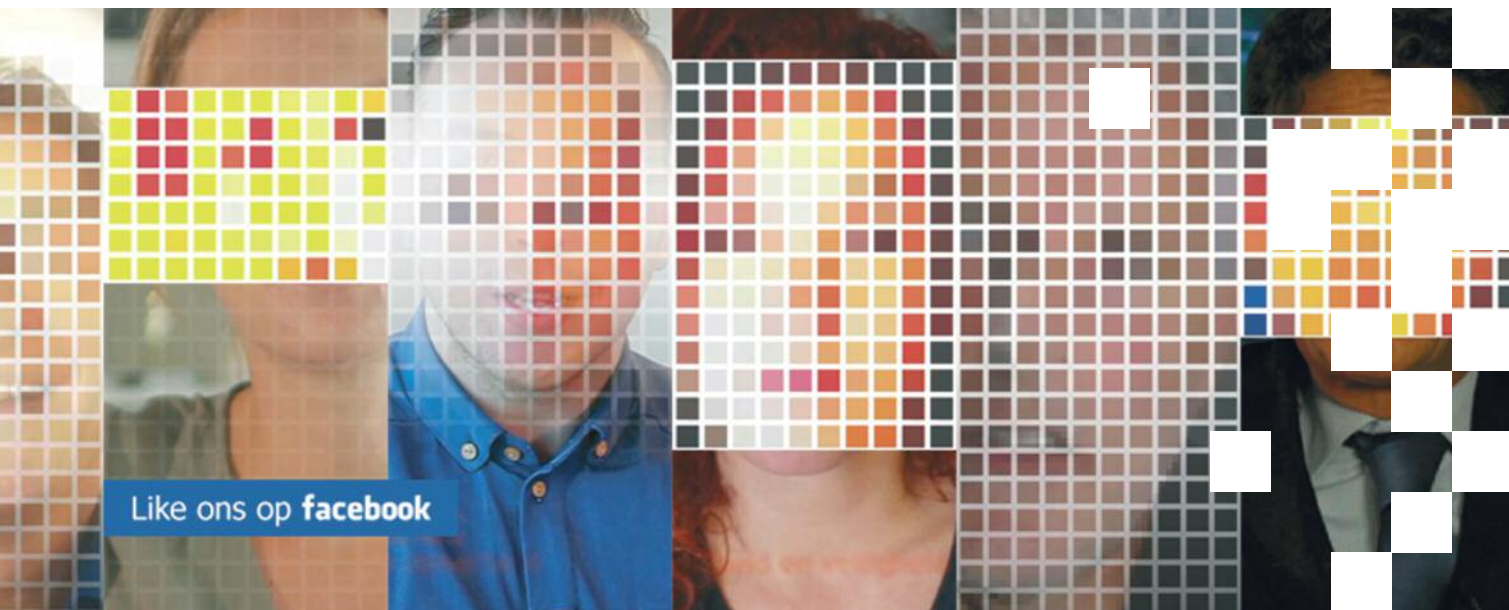
Ook ontving het College regelmatig groepen nationale en internationale studenten en

scholieren en verzorgde gastcolleges. Bijvoorbeeld tijdens de Colleetour over mensenrechten in samenwerking met de Universiteit Wageningen. Voor docenten van UNESCO-scholen verzorgde het College een workshop. UNESCO ondersteunt scholen die structureel met vrede en mensenrechten aan de slag willen. Nederland telt nu 24 UNESCO-scholen.

Mensenrechtenles

Het College is ook zichtbaar op scholen. Op 10 en 20 december gaf het College les op verschillende middelbare scholen in Nederland. De collegeleden onderwezen zo'n 500 leerlingen over wat mensenrechten zijn en wat deze voor hen betekenen. Vervolgens werd er stevig gediscussieerd aan de hand van stellingen over stereotypen, privacy en mensenhandel.

65 jaar UVRM

Op 10 december 2013, de Dag van de Rechten van de Mens, bestond de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens 65 jaar. 30 rechten die gelden voor iedereen. Het College greep deze dag aan om het belang van mensenrechten in Nederland extra onder de aandacht te brengen. Het is belangrijk dat Nederlanders weten welke rechten ze hebben, want alleen dan zien ze ook wanneer deze rechten onder druk staan.

Campagne

Om mensenrechten bekender en begrijpelijker te maken voerde het College campagne. Tien bekende Nederlanders lieten met een filmpje weten welk mensenrecht zij belangrijk vinden en waarom: Katja Schuurman, Nicolette Kluijver, Esther Vergeer, Gerard Spong, Jamai, Peter R. de Vries, Albert Verlinde, Dennis

Weening, Ralph Mackenbach en Nega. De filmpjes zijn via Facebook (www.facebook.nl/mensenrechtenNL) verspreid. Daarnaast konden Nederlanders op de Facebookpagina zelf ervaringen delen en mee discussiëren over prikkelende thema's op het gebied van mensenrechten. In de media was veel aandacht voor de campagne. Verschillende regionale en lokale dagbladen, radio- en tv-zenders besteedden uitgebreid aandacht aan de campagne, waaronder Volkskrant, Metro, Radio1, 3FM en EditieNL.

Onderzoek: 'Wat weten Nederlanders van mensenrechten?'

Uit onderzoek dat het College in aanloop naar 10 december liet uitvoeren blijkt dat maar liefst 30% van de Nederlanders geen enkel mensenrecht kan noemen. Van de mensenrechten die men wel kent is het recht op vrijheid van meningsuiting het meest bekend (46%), gevolgd door het recht op een bestaansminimum (30%) en het recht op onderwijs (26%). 72% van de Nederlanders zegt nog nooit te maken te hebben gehad met een schending van mensenrechten. Terwijl uit hetzelfde onderzoek blijkt dat bijna vier op de tien Nederlanders wel eens gediscrimineerd is op leeftijd. Meer dan een kwart gaf aan onvoldoende van mensenrechten te weten en 64% van de

Nederlanders vindt dat het onderwijs meer aandacht aan mensenrechten moet besteden.

Nationaal Actieplan Mensenrechten

Minister Plasterk van Binnenlandse Zaken lanceerde op de internationale dag van de rechten van de mens het eerste Nationale Actieplan Mensenrechten in Nederland. Een Actieplan waar het College voor de Rechten van de Mens, NGO's en internationale toezichhouders al langer om vroegen. Namens het College sprak voorzitter Laurien Koster tijdens de presentatiebijeenkomst. Het Actieplan gaat in op een aantal van de aanbevelingen die het College in haar Rapportage 'Mensenrechten in Nederland' deed. Samen met de kabinetsreactie op de Rapportage, biedt dit Actieplan een mooie gelegenheid voor een discussie tussen kabinet, parlement en andere betrokkenen.

Publieke aandacht voor mensenrechten

Zwanger en werk: geregeld of gedoe?

In mei 2013 initieerde het College de peiling 'Zwanger en Werk: geregeld of gedoe'. Via de website www.zwangerenwerk.nl, bood het College vrouwen een uitlaatklep voor problemen met de werkgever rond zwangerschap. Daarnaast konden vrouwen toetsen of zij een discriminatie-ervaring hebben en gaf het College voorlichting over dit onderwerp. Ruim 750 vrouwen deelden hun ervaring met het College. Lancering van de campagne leidde tot veel media-aandacht. Verschillende dagbladen besteedde uitgebreid aandacht aan het onderwerp. Op de dag van de lancering was het onderwerp een vast item tijdens het NOS-journaal. Bovendien ontstond er een levendige discussie op twitter, mede aangezwengeld door bekende Nederlanders zoals Humberto Tan.

De peiling liet vooral zien dat managers weinig tolerant zijn richting zwangere vrouwen en dit ook niet onder stoelen of banken steken. Een derde van de vrouwen die op de peiling reageerde gaf aan regelmatig kritiek op hun zwangerschap te krijgen van hun manager. Vrouwen krijgen reacties op hun zwangerschap als: 'Julie zouden allemaal verplicht aan de prikpil moeten', of 'Wij nemen alle soorten mensen aan maar zwanger dat kan echt

niet'. Er zijn zelfs bedrijven die een clause met betrekking tot zwangerschap of moederschap opnemen in hun contract: 'Indien je zwanger wordt of indien je op dit moment moeder blijkt te zijn wordt dit contract direct ontbonden'.

Uw Ghanese werkster heeft óók recht op vakantiegeld

In oktober 2013 lanceerde het College een campagne over huishoudelijk werksters. De campagne was de eerste van een reeks campagnes waarmee het College alledaagse thema's in mensenrechten-perspectief plaatst. Door aan te haken op een actualiteit licht het College voor over een specifiek thema. Afhankelijk van het thema kiest het College voor een breed publiek of juist specifieke doelgroepen. Alle campagnes hebben hetzelfde beeldmerk, een televisie, waarin een stevige stelling of vraag verschijnt. Hiermee prikkelt het College om op de stelling te reageren. De volgende campagnes starten in 2014. De campagne over huishoudelijk werksters draaide tijdens de herfstvakantie en verscheen offline en online in NRC en Volkskrant.

Heb ik recht op... een gratis kaart? Ja!

Om in contact te komen met een breed publiek bezocht het College afgelopen

jaar twee grote festivals. Op 5 mei 2013 stond het College op de bevrijdingsfestivals in Amsterdam, Leeuwarden, Utrecht en Wageningen. En 14, 15 en 16 juni 2013 stond het College op Pinkpop. Met de kaartenactie 'Heb ik recht op... een gratis kaart? Ja!', nodigde het College bezoekers uit om een kaart naar familie, vrienden en bekenden te sturen. De keuze bestond uit zes verschillende kaarten, elk met een ludieke voorkant als knipog naar het mensenrecht dat daarbij hoort. Bezoekers schreven de kaart en postten deze in de speciale brievenbus.

Met de kaartenactie lichtte het College bezoekers voor over mensenrechten in Nederland: mensenrechten gelden ook in Nederland en worden ook hier niet altijd nageleefd. Het is daarom belangrijk dat iedereen van deze rechten op de hoogte is. Duizenden festivalgangers verstuurden een ansichtkaart. De kaartenactie leidde tot veel positieve reacties van festivalgangers.

De kaartenactie was bovendien het begin van een samenwerking met ProDemos en het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Het samenwerkingsverband ontwikkelde het concept 'Blijf wakker' gericht op het op de kaart zetten en houden van vrijheid, democratie, de rechtsstaat en mensenrechten.

Organisatie

Het College bestaat uit twaalf collegeleden afkomstig uit verschillende maatschappelijke sectoren en met verschillende oriëntatie en opleidingen. Het College wordt ondersteund door professionals die werken voor de afdelingen Front office & Oordelen, Onderzoek & Advies en de stafafdeling Bedrijfsvoering. Het gaat om professionals met zeer uiteenlopende inhoudelijke expertise, zoals juristen, loondeskundige, onderzoekers, beleidswerkers en communicatieadviseurs.

Formatie

Op 31 december 2013 werkten er 68 mensen bij het College. Zij vertegenwoordigen 56,71 fte. De medewerkers van de afdelingen worden aangesteld door het College zelf, maar zijn wel rijksambtenaar. Het College is samengesteld uit mensen met verschillende werkervaring, kennis en maatschappelijke achtergrond. Een overzicht van de collegeleden en hun achtergrond is opgenomen in bijlage 4.

In 2013 is het gemiddelde verzuimpercentage 4,1%. In 2012 was dit percentage 5,5%. De afname van het verzuim is veroorzaakt door het herstel van enkele langdurig zieken.

Stageplaatsen

Het College biedt regelmatig de mogelijkheid aan studenten om maatschappelijk relevante ervaring op te doen. In 2013 werkten er 7 stagiaires bij het College.

Raad van Advies

Een belangrijke rol voor het College speelt de Raad van Advies. De Raad adviseert het College elk jaar over het voorgenomen beleidsplan van het College en adviseert de minister van Veiligheid en Justitie over de benoeming van de leden en de plaatsvervangende leden van het College. Vaste leden van de Raad van Advies zijn de Nationale ombudsman, de voorzitter van het College bescherming persoonsgegevens en de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak. De overige leden zijn afkomstig uit de wetenschap, werkgevers- en werknemers(organisaties) en maatschappelijk organisaties, zoals de wet voorschrijft. De leden zijn: Klara Boonstra, Marianne Kroes, Glenn Helberg, Sieto de Leeuw, Barbara Oomen, Lars van Troost en Saskia Wieringa. Een overzicht van de leden en hun achtergrond is opgenomen in bijlage 5.

Financiën

Het College voor de Rechten van de Mens is een zelfstandig bestuursorgaan. Het ministerie van Veiligheid en Justitie verzorgt de basisfinanciering, waaraan de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Buitenlandse Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met tussenkomst van het ministerie van Veiligheid en Justitie bijdragen. Het College is onafhankelijk en autonoom wat betreft de besteding van het budget binnen de grenzen van de financiële en accountancy standaarden.

Het College diende voor 2013 een sluitende begroting in voor € 6.122.000. Uitgangspunt voor die begroting is het Meerjarenplan 2013 - 2015.

Locatie

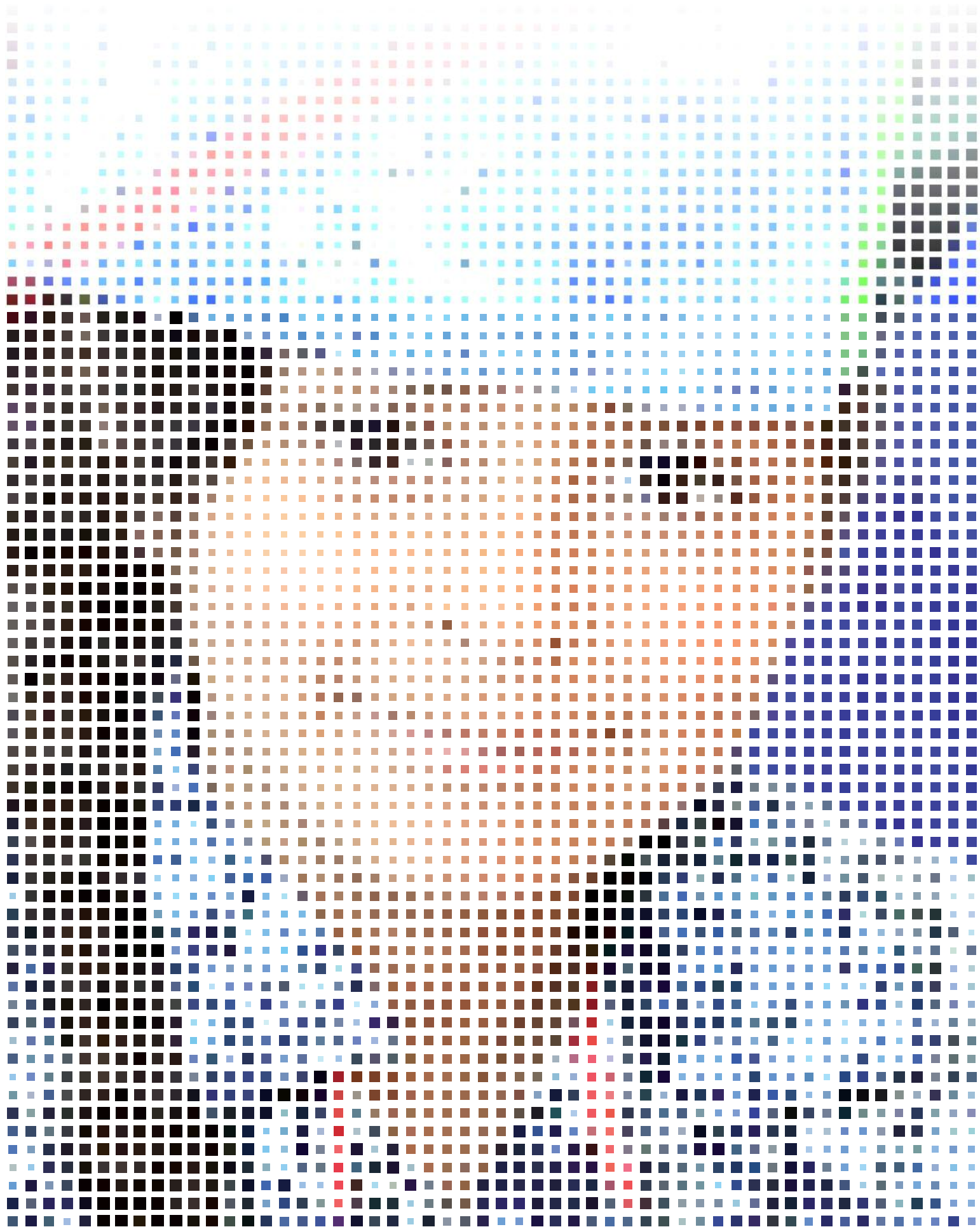
Het College voor de Rechten van de Mens is gehuisvest in het centraal gelegen Utrecht, goed bereikbaar voor ieder. Het pand is toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Tabel: uitputting versus budget

	budget	realisatie	onder/over uitputting	uitputting budget (%)
Personeel	4.322.000	4.332.643	-10.643	100 %
Materiaal	1.800.000	1.780.634	19.366	99 %
Totaal	6.122.000	6.113.277	8.723	100 %

bijlagen

Bijlage 1 - Bijeenkomsten en bezoeken

Het College verzorgt regelmatig presentaties, ontvangt nationale en internationale delegaties en bezoekt bijeenkomsten. Hieronder een greep uit de verscheidenheid aan bijeenkomsten, bezoeken en presentaties in 2013.

Bezoeken

- Bezoek aan detentiecentrum Schiphol - kennismaking met de verschillende betrokken instanties en een rondleiding door het complex
- Bezoek van een delegatie uit Tunesië - over de implementatie van aanbevelingen door VN-comités, de monitoringsfunctie van het College en de behandeling van individuele discriminatiezaken
- Bezoek van de Ombudsman uit Macedonië - doel was bekendheid genereren met nationale wetgeving op het gebied van discriminatie en kinderrechten en de implementatie hiervan
- Bezoek van verschillende media - bijwonen themazittingen over leeftijd- en zwangerschapsdiscriminatie
- Werkbezoek aan Marokko - College maakte op verzoek van de Raad van Europa deel uit van een expertgroep die in Marokko adviseerde over de inrichting van een gelijkebehandelingsinstituut voor mannen en vrouwen

Presentaties

- Decentralisatie en mensenrechten - tijdens inspiratiebijeenkomst door VNG en Amnesty
- Mensenrechten in tijden van economische crisis - tijdens FRA stakeholdersbijeenkomst
- Gelijke behandeling bij de toepassing van het Kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland - tijdens de Unicef conferentie 'Kinderrechten op Caribisch Nederland'
- Gender Equality and Equal Pay - tijdens de Equinet conferentie in Portugal
- Transgender Stille tocht - tijdens de Transgender Gedenkdag

Bijeenkomsten

- Top EU-arbeidsmigratie - van het ministerie van Sociale Zaken, Werkgelegenheid en de gemeente Den Haag
- Seksuele diversiteit van Landelijke Homonetwerk Politie Nederland (LHP) - door de Politieacademie
- Expertmeeting 'Recht op voedsel, kleding en onderdak voor ongedocumenteerden in Nederland' - door het Nederlands Juristen Comité Mensenrechten
- Human Rights and Business Conference - door VBDO, CNV Internationaal, ICCO en PwC
- Congres 'Medische zorg voor kwetsbare ouderen versterken? Ja, het kan!' - door KNMG

Samenwerkingsverbanden

- Quota and beyond' - bijeenkomst over quota voor vrouwen in samenwerking met Talent naar de Top
- Seminar 'Bescherming en rechten van staatlozen in Nederland' - in samenwerking met UNHCR
- Human Rights College Tour - 4 colleges over mensenrechten in samenwerking met de Universiteit Wageningen en het Nationaal Comité 4 and 5 mei
- Symposium 'Mensenrechten, bedrijven en de strijd tegen hedendaagse slavernij' - in samenwerking met Stichting Herdenking Slavernijverleden 2013
- Deelname aan de Crow-werkgroep - werkgroep van (ervarings)deskundigen op het gebied van toegankelijkheid in openbare ruimtes en openbaar vervoer

Bijlage 2 - Onderzoeken, adviezen, rapportages en overige publicaties

Onderzoek

Poolse arbeidsmigranten in mensenrechtenperspectief

Het College onderzocht de problematiek waarmee Poolse arbeiders in de land- en tuinbouwsector geconfronteerd worden. Hieruit blijkt dat zij tegen tal van obstakels aanlopen in het realiseren van hun mensenrechten. Het gaat dan bijvoorbeeld om ongelijke beloning, te veel werkuren, onveilige arbeidsomstandigheden, hoge huren, en on gepaste controles in de woning.

De juiste persoon op de juiste plaats

Het College onderzocht de rol van stereotypering bij de toegang tot de arbeidsmarkt. De arbeidsparticipatie van etnische minderheidsgroepen, mensen met een beperking, vrouwen, ouderen en jongeren, blijft nog steeds achter bij die van andere groepen. Uit onderzoek blijkt dat, óók bij gelijkwaardige CV's, oudere werkzoekenden (55), mensen van niet-westerse komaf, mensen met een handicap en vrouwen (in sommige banen) minder kans hebben op een baan.

Onderzoek Mensenrechten in Nederland

In opdracht van het College ondervroeg Direct Research 505 respondenten over mensenrechten. Uit dit onderzoek blijkt dat maar liefst 30% van de Nederlanders geen enkel mensenrecht kan noemen. 72% van de Nederlanders zegt nog nooit te maken te hebben gehad met een mensenrechtenschending. Terwijl uit hetzelfde onderzoek blijkt dat bijna vier op de tien Nederlanders wel eens gediscrimineerd is op leeftijd. Meer dan een kwart van de respondenten geeft aan dat zijn privacy geschonden is en meer dan een kwart heeft wel eens te maken gehad met ongelijke beloning op het werk.

Adviezen

Artikel 13 Grondwet

Het College adviseerde over een conceptwetsvoorstel voor aanpassing van artikel 13 Grondwet. Het huidige artikel 13 is verouderd door de ontwikkelingen in de informatietechnologie. Het wetsvoorstel vervangt de onschendbaarheid van het brief-, telefoon- en telegraafgeheim door het brief- en telecommunicatiegeheim. Daarmee wordt het communicatiegeheim in de Grondwet uitgebreid naar alle communicatiemiddelen.

Nareiscriteria gezinshereniging

Het College adviseerde de voorzitter van de Tweede Kamer commissie voor Veiligheid en Justitie over het wetsvoorstel voor het wijzigen van de Vreemdelingenwet. Daarin komt ook het nareisbeleid aan de orde. Het College beoordeelde het huidige nareisbeleid en constateerde een risico op mensen-

rechtenschendingen, in het bijzonder het recht op gezinsleven en het discriminatieverbod.

Strafbaarstelling illegaal verblijf

Het College adviseerde de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie over het wetsvoorstel strafbaarstelling illegaal verblijf. Het College uitte zijn zorgen over mogelijke feitelijke gevolgen voor de bescherming van mensenrechten van vreemdelingen zonder verblijfsvergunning als het voorstel een wet wordt.

Gelijke behandeling bij de toepassing van het kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland

Het College adviseerde op verzoek van UNICEF over 'Gelijke behandeling bij de toepassing van het Kinderrechtenverdrag in Caribisch Nederland'. Het advies was input voor het UNICEF-onderzoek naar de situatie van kinderen in Caribisch Nederland. Het College legt in het advies uit hoe het toetsingskader van het gelijkheidsbeginsel werkt en wat dat betekent voor de realisatie van kinderrechten.

Concept AMvB passend onderwijs

Het College adviseerde de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de concept AMvB. Wanneer moet de landelijke geschillencommissie passend onderwijs ingeschakeld moeten worden? Wat zijn het toetsingskader en de bevoegdheid van de geschillencommissie? Wat is de naam van de geschillencommissie? En wat is het ontwikkelingsperspectief?

Humaan vreemdelingenbeleid

Het College adviseerde de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie over het vreemdelingenbeleid in Nederland. Het College ziet in het huidige vreemdelingenbeleid dat het kabinet steeds de grens van de mensenrechten opzoekt. Daarmee neemt Nederland te grote risico's. Dit is aanleiding voor het College om te benadrukken dat een humaan vreemdelingenbeleid, begint met respect voor de mensenrechten.

Hoofdlijnenbrief Emancipatiebeleid 2013-2016

Het College adviseerde de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over het emancipatiebeleid. Het feit dat de rechten van vrouwen en lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT) onvervreembare mensenrechten zijn rechtvaardigt dat emancipatie van vrouwen en LHBT's een hoge prioriteit in het Nederlandse beleid krijgt; het is een onderwerp dat het gehele kabinet aangaat. Emancipatie behoeft doorlopend onderhoud en gaat de samenleving als geheel aan.

Conceptwetsvoorstel Integratie Awgb

Het College adviseerde de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over het conceptwetsvoorstel integratie Awgb. Het College vroeg de minister de voortgang van het conceptwetsvoorstel te waarborgen. Voor het geval de voortgang hiervan niet kan worden gewaarborgd adviseert het College in het belang van de rechtspraak op korte termijn de artikelen 19 en 20 IW als afzonderlijke voorstellen tot wijziging van de Algemene wet gelijke behandeling (AWGB) en de Wet gelijke behandeling op grond van handicap en chronische ziekte (WGBH/CZ) aan het parlement voor te leggen.

Goedkeuringswet en Uitvoeringswet bij het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

Het College adviseerde de staatsecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over de conceptwetteksten voor ratificatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen

Het College adviseerde over het voorstel tot wijziging van de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen, in verband met het verruimen van de mogelijkheden voor het medisch-wetenschappelijk onderzoek met minderjarigen en meerderjarige wilsonbekwamen. Het College doet aanbevelingen over enkele mensenrechtelijke aspecten van dit wetsvoorstel.

Wetsvoorstel langdurige zorg

Het College adviseerde over het wetsvoorstel langdurige zorg. De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) wordt op termijn vervangen. De opmerkingen van het College spitsen zich toe op een drietal onderwerpen, te weten (1) de beschikbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van de zorg, (2) de aanvaardbaarheid van de zorg en de rechten van de cliënt, en (3) de toepassing van de voorgenomen wet in het Caribische deel van Nederland.

Rapportages

Mensenrechten in Nederland 2012 - Jaarlijkse Rapportage

'Mensenrechten in Nederland' is de eerste Rapportage van het College. Het laat zien waar mensenrechten spelen, biedt een beschouwing over 2012 en doet aanbevelingen aan de Nederlandse overheid om ervoor te zorgen dat voor iedereen in Nederland mensenrechten gelden.

CAT-rapportage College voor de Rechten van de Mens - Submission to the UN Committee against Torture on the Examination of the 6th Periodic Report of the Netherlands in May 2013

Het College rapporteerde aan het Committee Against Torture. In zijn bijdrage vraagt het College onder meer aandacht voor het ontbreken van informatie over de situatie in Caribisch Nederland in het rapport van de regering. Eveneens vindt het College het

belangrijk dat de regering een apart regime ontwikkelt voor vreemdelingendetentie. Ten slotte besteedt het College aandacht aan het toezicht op plaatsen van detentie.

Overige publicaties

Gelijke Behandeling 2012: Kronieken en Annotaties

Een onafhankelijke redactie bespreekt de oordelen, adviezen en onderzoeken van het College.

Brief aan Tweede Kamer m.b.t. grondwetswijziging BES-eilanden

Brief ter attentie van de Tweede Kamer woordvoerders inzake het debat over de Grondwetswijziging Caribisch Nederland.

Brief aan minister Kamp m.b.t. aardgaswinning en mensenrechten

Brief ter attentie van minister Kamp van Economische Zaken over de aardgasboringen in Groningen. Het College verzoekt de minister om ook de mensenrechtelijke impact te betrekken in de afweging om te komen tot een oplossing.

Brief aan de Tweede Kamer m.b.t. passend onderwijs

Brief ter attentie van de Tweede Kamer voor het algemeen overleg passend onderwijs. Het College vroeg de deelnemers aan het debat zich ervan te vergewissen dat de complementariteit van de WGBH/CZ met de Wet Passend Onderwijs bij de samenwerkingsverbanden en de ondersteuningsplanraden voldoende bekend is, en zo nodig de bekendheid daarvan te vergroten.

Alle publicaties staan op de website van het College voor de Rechten van de Mens: www.mensenrechten.nl

Bijlage 3 - Cijfers Front office en oordelen

1. Vragen aan het College

In tabel 1 staan de vragen van 2011 tot en met 2013 weergegeven op het gebied van gelijke behandeling. In 2013 werden er 2.006 vragen werden gesteld over gelijke behandeling. In 2012 lag dat aantal nog een stuk lager, namelijk op 1.147. De verdeling van de vragen over de gronden ligt in 2013 anders dan in voorgaande jaren. De meeste vragen zijn in 2013 gesteld over de grond geslacht. Van de 436 vragen op deze grond hadden 316 vragen betrekking op zwangerschap. Verklaring hiervoor is de peiling 'Zwanger en werk: geregeld of gedoe' die het College in mei 2013 lanceerde. Ook zijn er veel vragen gesteld over de gronden handicap/chronische ziekte en leeftijd. Het ging respectievelijk om 349 en 235 vragen. Opvallend is verder de toename van het aantal vragen over de grond ras.

In 2012 werden daar 78 vragen over gesteld en in 2013 waren dat er 178. In totaal worden er meer vragen per telefoon gesteld dan per e-mail. Vragen aan de Front office worden veelal voorgelegd door privé-personen, maar ook door andere partijen zoals rechtshulpverleners, anti-discriminatiebureaus, bedrijven en belangenorganisaties. Waar nodig, verwijst de Front office door. Bijvoorbeeld naar het Juridisch Loket, de Kinderombudsman, de Nationale ombudsman, antidiscriminatiebureaus en het College bescherming persoonsgegevens.

In het jaar 2013 zijn in totaal 575 contacten met de Front office geweest waarin vragen zijn gesteld over mensenrechtenonderwerpen. De mensenrechtenonderwerpen die in 2013

Tabel 1 – Vragen over gelijke behandeling

	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Eén grond						
Geslacht	141	11%	132	12%	436	22%
Ras	65	5%	78	7%	178	9%
Nationaliteit	56	4%	51	4%	64	3%
Godsdienst	90	7%	57	5%	76	4%
Seksuele gerichtheid	26	2%	17	1%	30	1%
Burgerlijke staat	12	1%	4	0%	11	1%
Politieke overtuiging	4	0%	0	0%	5	0%
Levensovertuiging	1	0%	7	1%	1	0%
Arbeidsduur	29	2%	16	1%	14	1%
Vaste/tijdelijke arbeidscontracten	9	1%	8	1%	10	0%
Handicap/chronische ziekte	256	19%	236	21%	349	17%
Leeftijd	151	11%	156	14%	235	12%
Meerdere gronden	56	4%	50	4%	159	8%
Geen gelijkebehandelingsgrond¹	259	20%	239	21%	335	17%
Grond onbekend	162	12%	96	8%	103	5%
Totaal	1317	100%	1147	100%	2006	100%

¹ De gelijkebehandelingswetgeving in Nederland bestrijkt twaalf non-discriminatiegronden. Als een (vermoed) onderscheid hier niet onder valt, kan het College er niet over oordelen.

het meest aan bod kwamen staan in tabel 2. In 105 van de 575 contacten kwamen meerdere mensenrechtenonderwerpen aan bod. In 14% van de mensenrechtenvragen ging het over privacy, huwelijk en gezin. Ook werden er veel vragen gesteld over behoorlijke levensstandaard (10%) en arbeid (9%). De vragen die gingen over gelijke behandeling en non-discriminatie hadden geen betrekking op de gelijkebehandelingswetgeving. Denk daarbij aan discriminatie in de openbare sfeer, positieve

actiemaatregelen vanuit de overheid en discriminatie in de privésfeer. Het aantal vragen over mensenrechtenonderwerpen in 2013 is moeilijk te vergelijken met de aantallen uit 2012. Het College ontvangt namelijk pas mensenrechtenvragen sinds de opening van het College op 1 oktober 2012. In de maanden oktober, november en december van het jaar 2012 ontving het College vooral vragen over privacy, huwelijk en gezin (28 vragen) en over mobiliteit en bewegingsvrijheid (26 vragen).

Tabel 2 – Vragen over mensenrechtenonderwerpen

	2013	
	Abs.	%
Eén mensenrechtenonderwerp		
Privacy, huwelijk en gezin	79	14%
Behoorlijke levensstandaard	57	10%
Arbeid	54	9%
Gelijke behandeling en non-discriminatie	45	8%
Lichamelijke en geestelijke integriteit	45	8%
Mobiliteit en bewegingsvrijheid	41	7%
Vrijheid van meningsuiting en informatievrijheid	27	5%
Rechtspleging	21	4%
Rechtsmiddelen	19	3%
Gezondheid	18	3%
Onderwijs	17	3%
Nationale implementatie	15	3%
Godsdienst en overtuiging	10	2%
Participatie	8	1%
Internationaal toezicht	5	1%
Bewustwording	5	1%
Verbod van mensenhandel en uitbuiting	4	1%
Meerdere mensenrechtenonderwerpen	105	18%
Totaal	575	100%

2. Verzoeken om een oordeel

2.1 Per grond

In 2013 ontving het College 498 verzoeken om een oordeel. Daarmee neemt het totale aantal verzoeken om een oordeel al twee jaar op rij (flink) af. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn de verbeterde afwikkeling van kennelijk ongegronde verzoeken door de Front office en de aangepaste informatie op de website over het type verzoeken dat het College in behandeling neemt. De top drie van verzoeken bestaat uit de gronden: geslacht (101), handicap/chronische ziekte (92) en ras (89). De grootste toename van het aantal verzoeken zien we bij de grond ras van 14% in 2012 tot 18% in 2013.

2.2 Per terrein

Net als voorgaande jaren gaan de meeste verzoeken over arbeid: 56% van alle verzoeken in 2013. In vergelijking tot 2012 is het aandeel verzoeken op dit terrein toegenomen. Na arbeid gaan de meeste verzoeken over de levering van en toegang tot goederen en diensten (21% van alle verzoeken). Dit is een afname ten opzichte van de voorgaande jaren. Ten opzichte van 2012 is het aandeel verzoeken over het terrein onderwijs afgenomen. Van de 48 verzoeken over onderwijs spelen er in 2013 29 in het hoger- en beroepsonderwijs (inclusief universiteiten) en 19 in het basis- en voortgezet onderwijs.

Tabel 3 - Verzoeken per grond

	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Geslacht	117	16%	112	18%	101	20%
Ras	94	13%	86	14%	89	18%
Nationaliteit	28	4%	49	8%	31	6%
Godsdienst	50	7%	37	6%	28	6%
Seksuele gerichtheid	16	2%	8	1%	8	2%
Burgerlijke staat	13	2%	6	1%	2	0%
Politieke overtuiging	8	1%	7	1%	4	1%
Levensovertuiging	4	1%	6	1%	2	0%
Arbeidsduur	14	2%	12	2%	15	3%
Vaste/tijdelijke arbeidscontracten	2	0%	2	0%	4	1%
Handicap/chronische ziekte	139	19%	114	18%	92	18%
Leeftijd	126	18%	135	21%	84	17%
Geen gelijkebehandelingsgrond	108	15%	60	9%	38	8%
Totaal	719	100%	634	100%	498	100%

Tabel 4 – Verzoeken per terrein

	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Arbeid	386	54%	304	48%	279	56%
Leveren van en toegang tot goederen en diensten	195	27%	185	29%	104	21%
Onderwijs ² ,	45	7%	67	11%	48	10%
Basis- en voortgezet onderwijs	-	-	20	-	19	-
Hoger- en beroepsonderwijs	-	-	47	-	29	-
Sociale zekerheid	12	2%	9	1%	8	2%
Wonen	2	0	2	0%	6	1%
Vrije beroepen	-	-	4	1%	0	0
Toegang tot openbaar vervoer	-	-	2	0%	4	1%
Geen gelijkebehandelingsterrein ³	79	11%	61	10%	49	10%
Totaal	719	100%	634	100%	498	100%

2.3 Type afdoeningen

De afgehandelde verzoeken bestaan uit zaken die in 2013 zijn ingediend, maar ook uit zaken die voor 2013 zijn ingediend en in 2013 zijn afgehandeld. In 2013 handelde het College in totaal 486 verzoeken af. Dat zijn er ruim 200 minder dan in de voorgaande jaren. Deze afname kan voor een groot deel verklaard worden door de afnemende instroom om verzoeken. Niet alle verzoeken eindigen in een oordeel (zie tabel 5). In 2013 is 38% van de afgeronde verzoeken afgedaan als oordeel. In absolute aantallen gaat het om 183 oordelen. Het aantal KO⁴ zaken is in 2013 sterk afgenomen. Van 33% in 2012 naar 25% in 2013. Deze afname was te verwachten. Vanuit het College is erop gestuurd om KO verzoeken buiten het oordelenproces te houden en waar mogelijk naar het juiste loket door te sturen. De meest voorkomende reden om een zaak als KO af te doen, was dat het verzoek ging over eenzijdig overheidshandelen. Andere redenen zijn dat een verzoek niet gaat over een gelijkebehandelingsgrond, dat de verzoeker geen belang heeft bij de kwestie, dat klachten onvoldoende zijn geconcretiseerd of dat de kwestie waarover de verzoeker wil klagen zich afspeelde voor de inwerkingtreding

van de wet waarop verzoeker een beroep doet. De meest voorkomende reden om een verzoek in te trekken is dat verzoeker en verweerder tot een schikking of oplossing komen, 4% in 2013. Intrekking na schikking is zowel mogelijk voor, tijdens als na de zitting. Vaak gebeurt dit na het uitwisselen van de stukken, het beantwoorden van de vragen en het ophelderen van de contouren van het probleem. In vergelijking met 2012 is in 2013 ongeveer hetzelfde aandeel verzoeken om een oordeel gesloten: 27%.

² Onder onderwijs zijn ook de verzoeken op het gebied van 'studie- en beroepskeuze advies' opgenomen.

³ De gelijkebehandelingswetgeving is van toepassing op een beperkt aantal terreinen (zie www.mensenrechten.nl). Als een zaak niet op een van deze terreinen speelt, is het College niet bevoegd erover te oordelen.

⁴ KO staat voor kennelijke ongegrond, (kennelijk) niet ontvankelijk en (kennelijk) onbevoegd.

Tabel 5 – Afgehandelde verzoeken naar type afdoening⁵

Afdoeing	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Oordeel (inclusief oordeel eigen handelen)	221	31%	212	30%	183	38%
Geslaagde mediation	4	1%	2	0%	0	0%
KO	252	35%	236	33%	120	25%
Ingetrokken na schikking	35	5%	40	6%	21	4%
Ingetrokken, overig	51	7%	27	4%	32	7%
Gesloten	158	22%	199	28%	130	27%
Totaal	721	100%	716	100%	486	100%

2.3.1 Afgehandelde verzoeken naar grond

De grond geslacht kwam net als in 2012 het meeste voor (zie tabel 6); van de 486 afgehandelde verzoeken betrof het in 89 gevallen de grond geslacht. Met name zwangerschap speelt dan een grote rol (in 44 van de 89 gevallen). Verder heeft het College in 2013 veel verzoeken om een oordeel afgehandeld op grond van leeftijd (79), handicap/chronische ziekte (78) en ras (64). Het aantal afgehandelde verzoeken zonder gelijke behandelingsgrond is in 2013 sterk afgenomen ten opzicht van het jaar ervoor: van 120 naar 58.

2.4 Kenmerken van partijen

2.4.1 Verzoekers

Van de 486 behandelde verzoeken in 2013 is 92% van de verzoeken ingediend door een natuurlijk persoon en 8% door een rechtspersoon. Onder verzoeken die door een rechtspersoon zijn ingediend vallen ook de verzoeken om een oordeel eigen handelen. Een kleine meerderheid van de natuurlijke personen is man (53%). De verhouding mannen en vrouwen varieert per grond. Zo worden op de grond geslacht meer verzoeken door vrouwen ingediend en op de gronden ras, handicap/chronische ziekte en leeftijd juist meer verzoeken door mannen. De gemiddelde leeftijd van de verzoekers in 2013 is 41 jaar. De meeste verzoekers laten zich niet bijstaan of vertegenwoordigen tijdens de procedure (77%). Dat verzoekers zich niet laten bijstaan of vertegenwoordigen is in lijn met het uitgangspunt dat het College een laagdrempelige instantie is. Kosten voor rechtsbijstand belemmeren het indienen van een verzoek om een oordeel niet. Als men zich wel laat bijstaan of vertegenwoordigen is dit meestal door een antidiscriminatiebureau (11%) of een advocaat (7%). In 2011 en 2012 lieten minder verzoekers zich bijstaan of vertegenwoordigen door een antidiscriminatiebureau (8% en 5%).

⁵ Wanneer er op basis van twee verzoeken één oordeel wordt gegeven, wordt dit geteld als twee verzoeken die afgedaan zijn als oordeel.

Tabel 6 – Verzoeken naar afdoening en grond (in absolute aantallen)

	Oordeel (incl. Oordeel eigen handelen)	Geslaagde mediation	KO	Ingetrokken, schikking	Ingetrokken, overig	Gesloten	Totaal
Geslacht	40	0	11	9	6	23	89
<i>Waarvan zwangerschap</i>	20	0	1	8	4	11	44
Ras	27	0	9	2	5	21	64
Nationaliteit	14	0	3	0	1	13	31
Godsdienst	18	0	3	0	1	9	31
Seksuele gerichtheid	0	0	0	0	1	2	3
Burgerlijke staat	2	0	1	0	0	0	3
Politieke overtuiging	3	0	1	0	0	0	4
Levensovertuiging	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsduur	5	0	0	1	0	2	8
Vaste/tijdelijke contracten	0	0	2	0	0	1	3
Handicap/chronische ziekte	31	0	18	3	8	18	78
Leeftijd	32	0	8	6	8	25	79
Meerdere Gronden	11	0	13	0	0	11	35
Geen grond	0	0	51	0	2	5	58
Totaal	183	0	120	21	32	130	486

2.4.2 Verweerders

In 2013 liet slechts 11% van de verweerders zich bestaan door een advocaat en 13% door een juridisch specialist uit de eigen organisatie. 71% liet zich helemaal niet bijstaan.

3. Oordelen

3.1 Oordelen naar grond en terrein

Het College sprak 183 oordelen uit in 2013 (zie tabel 7). De meeste oordelen in 2013 gaan over de grond geslacht (22%). Dit was ook het geval in 2012. Na geslacht sprak het College de meeste oordelen uit over leeftijd en handicap/chronische ziekte (17% en 17%). Daarnaast is het aandeel oordelen op de gronden

ras, nationaliteit en godsdienst de afgelopen twee jaar toegenomen tot respectievelijk 15%, 8% en 10%. Grootste afname is te zien bij de oordelen op grond van leeftijd; in 2011 had 24% van de oordelen betrekking op de grond leeftijd, in 2013 is dat aandeel afgenomen tot 17%.

Tabel 7 – Oordelen per grond

	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Geslacht	38	17%	44	21%	40	22%
Ras	22	10%	27	13%	27	15%
Nationaliteit	4	2%	12	6%	14	8%
Godsdienst	17	8%	17	8%	18	10%
Seksuele gerichtheid	1	0%	2	1%	0	0%
Burgerlijke staat	1	0%	3	1%	2	1%
Politieke overtuiging	6	3%	7	3%	3	2%
Levensovertuiging	1	0%	1	0%	0	0%
Arbeidsduur	7	3%	14	7%	5	3%
Vaste/tijdelijke contracten	4	2%	0	0%	0	0%
Handicap/chronische ziekte	37	17%	39	18%	31	17%
Leeftijd	53	24%	34	16%	32	17%
Oordelen met verschillende gronden	30	14%	11	5%	11	6%
Geen grond	0	0%	1	0%	0	0%
Totaal	221	100%	212	100%	183	100%

Tabel 8 – Oordelen per terrein

	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Arbeid – Werving en selectie	74	33%	72	34%	52	28%
Arbeid – Aanstelling	5	2%	2	1%	7	4%
Arbeid – Beëindiging arbeidsrelatie	11	5%	14	7%	15	8%
Arbeid – Arbeidsvoorwaarden	40	18%	37	17%	22	12%
Arbeid – Overig	16	7%	17	8%	10	5%
Goederen en diensten	53	24%	57	27%	58	32%
Overig	5	2%	7	3%	4	2%
Meerdere terreinen	17	8%	6	3%	15	8%
Totaal	221	100%	212	100%	183	100%

Tabel 9 - Oordelen per grond en terrein (in absolute aantallen)

	Arbeid					Goeder-en en diensten ⁶	Overig	Meerdere terreinen per oordeel	Totaal
	Werving en selectie	Aanstelling	Beeëindiging arbeidsrelatie	Arbeidsvoorwaarden	Arbeid overig				
Geslacht	16	3	5	4	2	5	0	5	40
Ras	2	0	0	2	5	13	4	1	27
Nationaliteit	2	0	1	0	1	10	0	0	14
Godsdienst	6	0	1	4	1	5	0	1	18
Seksuele gerichtheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Burgerlijke staat	1	0	0	0	0	1	0	0	2
Politieke overtuiging	0	1	1	0	0	1	0	0	3
Levensovertuiging	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsduur	0	0	0	5	0	0	0	0	5
Vaste/tijdelijke contracten	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Handicap/ chronische ziekte	5	0	2	2	0	19	0	3	31
Leeftijd	18	3	5	3	0	1	0	2	32
Meerdere gronden per zaak	2	0	0	2	1	3	0	3	11
Totaal	52	7	15	22	10	58	4	15	183

3.2 Oordelen naar uitspraak College

Bij de gronden geslacht en leeftijd gaan de meeste oordelen in 2013 over werving en selectie. Bij de gronden ras, nationaliteit en handicap/chronische ziekte gaan de meeste zaken over goederen en diensten. Bij handicap/chronische ziekte gaan veel zaken over onderwijs.

Het College kan in een oordeel meer dan één uitspraak doen. Bijvoorbeeld verboden onderscheid vanwege nationaliteit bij het aanbieden van een telefoonabonnement, en tegelijkertijd geen verboden onderscheid bij de klachtbehandeling. In 2013 deed het College in 62% van de zaken tenminste één uitspraak van verboden onderscheid. In 38% van de zaken was er in geen van de uitspraken sprake van verboden onderscheid (zie tabel 10).

⁶ Onderwijs is opgenomen onder goederen en diensten

Tabel 10 - Uitspraken

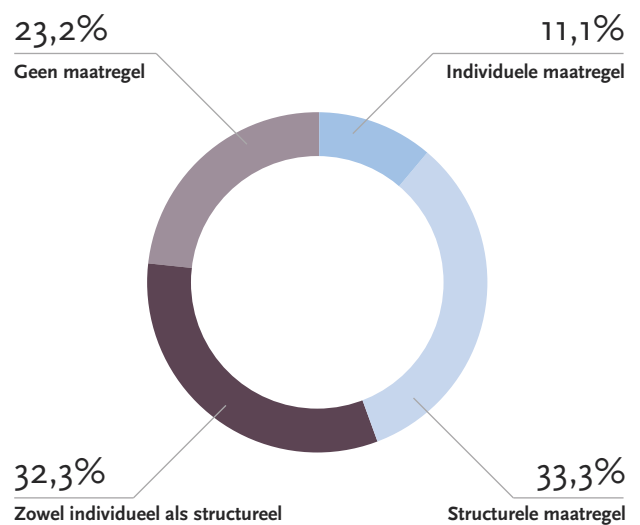
	2011		2012		2013	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Oordelen met minstens één uitspraak verboden onderscheid/strijd met de wet	123	56%	133	63%	114	62%
Oordelen zonder onderscheid/strijd met de wet	98	44%	79	37%	69	38%
Totaal	221	100%	212	100%	183	100%

4. Effecten van oordelen

In de zaken waar in strijd met de wet is gehandeld, onderzoekt het College of, en zo ja welke, maatregelen zijn genomen. Hetzelfde geldt voor zaken waarin het College een aanbeveling doet. Een maatregel kan zowel individueel zijn, specifiek gericht op de verzoeker, of structureel met als doel overtredingen van de wet in de toekomst te voorkomen.

Het duurt vaak enige tijd voordat bekend is welke maatregelen de verweerder neemt. De onderstaande cijfers sluiten aan op het vorige jaarverslag en gaan over de periode september 2012 tot en met augustus 2013. In deze periode komen 112 oordelen in aanmerking voor individuele en/of structurele maatregelen. Van 99 oordelen is bekend welke maatregelen zijn getroffen en welk effect het oordeel dus heeft gehad.

Figuur 1 - Effecten naar aanleiding van oordelen waarbij het College in strijd met de wet oordeelde en/of een aanbeveling deed (N=99)⁷

⁷ Bij de berekening van deze percentages is telkens het aantal genomen maatregelen uitgedrukt in een percentage van het aantal oordelen waarvan bekend is of er maatregelen zijn genomen. Dat wil zeggen dat de zaken met een (nog) onbekende afloop buiten beschouwing zijn gelaten. Dat kan een enigszins vertekend beeld geven als later blijkt dat in een groot deel van die zaken met onbekende afloop geen opvolging plaatsvindt dan wel dat juist een onevenredig hoog aantal maatregelen wordt getroffen. Het College heeft echter geen aanwijzingen dat het een of het ander het geval is. Het gaat om 13 gevallen.

Tabel 11 - Effecten per grond⁸

Grond	Alleen individuele maatregelen	Alleen structurele maatregelen	Zowel individuele als structurele maatregelen	Geen maatregelen	Totaal	Opvolgingspercentage (individuele en/of structurele maatregelen) ⁹
Geslacht	2	7	9	6	24	75%
Ras	0	2	2	1	5	80%
Nationaliteit	2	3	3	2	10	80%
Godsdienst	2	8	4	2	16	88%
Burgerlijke staat	0	0	1	1	2	50%
Politieke overtuiging	0	2	1	0	3	100%
Arbeidsduur	0	1	0	1	2	50%
Handicap/ chronische ziekte	4	4	4	3	15	80%
Leeftijd	1	8	8	8	25	68%

In 11% van de zaken treft de verweerder alleen een individuele maatregel, in 33% alleen een structurele, en in 32% zowel een individuele als een structurele maatregel (figuur 1). In totaal is in 77% van de oordelen een maatregel getroffen. Individuele maatregelen zijn niet altijd mogelijk. In de 81 zaken waar een individuele maatregel mogelijk is, werd deze in 53% van de gevallen ook getroffen. In de zaken waar een structurele maatregel mogelijk is (alle 99), is deze in 66% van de gevallen ook getroffen.

Per grond kan het percentage oordelen waar een maatregel genomen is verschillen (zie tabel 11). Hierbij moet aangetekend worden dat over de meeste gronden zo weinig oordelen zijn gegeven dat aan het percentage niet een te grote betekenis kan worden gegeven. Van de gronden die in meer dan tien oordelen een rol spelen, scoort de grond godsdienst met 88% opvolging het hoogst. Een voorbeeld hiervan is de follow-up naar aanleiding van oordeel 2013-28. Nadat het College concludeerde dat een werkgever verboden onderscheid maakte door een werknemer

niet toe te staan een hoofddoek op het werk te dragen, werd een schikking tussen de partijen getroffen. Leeftijd scoorde het minst, van deze oordelen wordt slechts 68% opgevolgd. Tijdens een themazitting over de grond leeftijd, concludeerde het College in drie zaken dat sprake was van verboden onderscheid omdat in personeelsadvertenties gevraagd werd naar sollicitanten van een bepaalde leeftijdscategorie. Alle drie de bedrijven hebben uiteindelijk positief gereageerd op de oordelen (2013-79, 2013-80, 2013-81).

⁸ Periode 1 september 2012 t/m 31 augustus 2013. De maatregelen zijn niet optelbaar tot het aantal tot het aantal oordelen waarin individuele maatregelen zijn genomen. Naar aanleiding van één oordeel kunnen meerdere maatregelen genomen zijn.

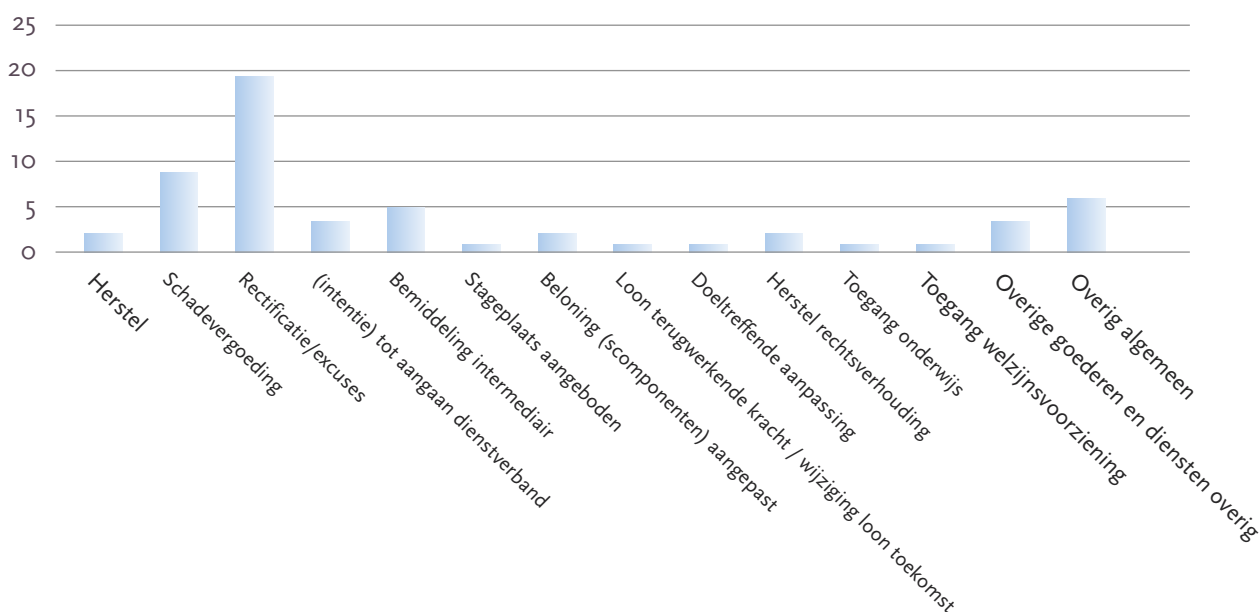
⁹ De opvolging per grond is niet optelbaar naar het aantal oordelen over alle gronden. Dit komt omdat er per oordeel meerdere gronden in het spel kunnen zijn. In dat geval telt de follow-up van een oordeel bij beide gronden mee.

4.1 Effecten in type maatregelen

In figuur 2 staan de individuele maatregelen weergegeven. Hierin is te zien dat ‘rectificatie/excuses’ (19x) en ‘schadevergoeding’ (8x) het meest voorkomen. Goed voorbeeld hiervan is dat een uitzendbureau excuses heeft gemaakt aan een vrouw van Kroatische afkomst, die vanwege haar accent was afgewezen. Tevens heeft dit uitzendbureau alle onkosten van de vrouw vergoed (oordeel 2013-66). Een ander voorbeeld is een zaak waarin een Poolse vrouw een huisje wilde huren bij een huisjespark voor haar en haar partner. Het park weigerde na het zien van haar paspoort. Volgens het park wilde de vrouw het huisje doorverhuren aan Poolse medewerkers. Partijen hebben op basis van de uitspraak geschikt met een bedrag van bijna 5.000 euro. Onder de categorie ‘overige maatregelen algemeen’ (6x) valt bijvoorbeeld een uitnodiging van de verweerder aan de verzoeker voor een gesprek. Zo heeft onder andere een bank naar aanleiding van oordeel 2013-57 een uitnodiging voor een gesprek uitgedaan naar de man, afkomstig uit Nicaragua, die geen bankrekening kon openen. Tot slot blijkt uit de effectmeting van oordeel 2013-15 hoe vergaand de individuele maatregelen kunnen gaan. In dit specifieke geval ontving een zwangere vrouw, waarvan de arbeidsovereenkomst niet was verlengd, twee bruto maandsalarissen van haar voormalig werkgever. In figuur 3 staan de structurele maatregelen. De maatregelen

‘voorlichting overige werknemers naar aanleiding van het oordeel’ (24x) en ‘aanpassing van beleid of regeling’ (17x) komen het meest voor. Een voorbeeld van voorlichting aan overige werknemers naar aanleiding van het oordeel komt uit een van de Nederlandse gemeenten (oordeel 2013-71). Deze gemeente beëindigde onterecht de arbeidsverhouding van een uitzendkracht die vanwege zijn geloofsovertuiging geen handen schudde met vrouwelijke collega’s. Na het uitkomen van het oordeel gaf de gemeente de afdeling P&O opdracht om extra aandacht te besteden aan discriminatie. Daarnaast ontving de man ook nog excuses en uitbetaling van het loon tot het einde van de uitzendtijd. Een voorbeeld over aangepast beleid blijkt uit de effectmeting van oordeel 2013-48. Nadat het College concludeerde dat bij de verhuur sprake was van verboden onderscheid door eenpersoonshuishoudens een hogere huur te vragen dan tweepersoonshuishoudens, paste een woningbouwcorporatie haar beleid aan. Een derde voorbeeld is een zaak tegen Monsterboard. Het College oordeelde dat Monsterboard discrimineerde, omdat werkgevers op de vacaturesite gebruik konden maken van een keuzefeld met een maximum aantal jaren relevante werkervaring. Naar aanleiding van de uitspraak paste Monsterboard de vacaturesite aan. Het is nu niet meer mogelijk te selecteren op een maximaal aantal ervaringsjaren.

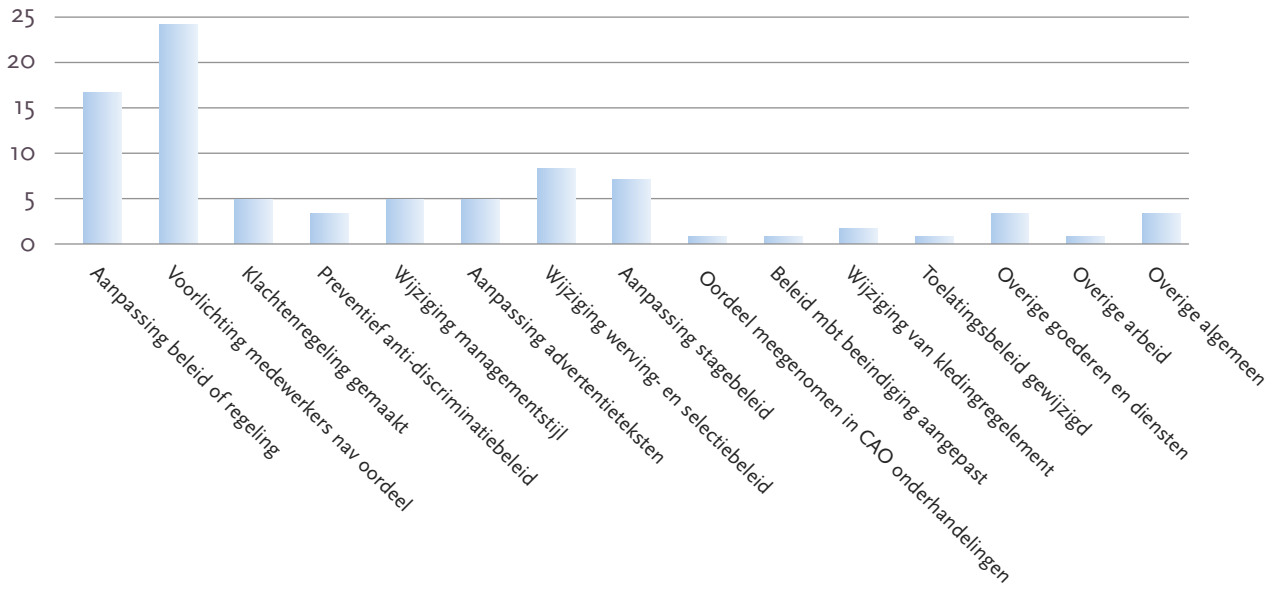
Figuur 2 - Individuele maatregelen¹⁰

¹⁰ Periode 1 september 2012 t/m 31 augustus 2013. De maatregelen zijn niet optelbaar tot het aantal oordelen waarin individuele maatregelen zijn genomen. Naar aanleiding van één oordeel kunnen meerdere maatregelen genomen zijn.

Figuur 3 - Structurele maatregelen¹¹

¹¹ De maatregelen zijn niet optelbaar tot het aantal oordelen waarin structurele maatregelen zijn genomen. Naar aanleiding van één oordeel kunnen meerdere maatregelen genomen zijn.

Bijlage 4 - Collegeleden

Voorzitter

Mr. Laurien Koster

Laurien Koster gaf als voorzitter van de Commissie Gelijke Behandeling leiding aan het traject van externe oriëntatie dat uitmondde in een kwartiermakersrol van de CGB voor oprichting van het College voor de Rechten van de Mens en de integratie van de beide instituten. Zij behartigt het belang van mensenrechten in Nederland ook internationaal binnen Europa en de mensenrechtelijke infrastructuur van de Verenigde Naties. In haar loopbaan binnen de advocatuur en rechterlijke macht heeft zij brede inhoudelijke ervaring opgedaan op rechtsterreinen als familie- en jeugdrecht, faillissement en schuldsanering, burgerlijk recht en strafrecht en gedwongen zorg en toezicht op jeugd-detentie; terreinen die nauw verbonden zijn met mensenrechten. In bestuursfuncties, onder meer als president van de rechtbank Alkmaar, was zij verantwoordelijk voor en betrokken bij diverse verandertrajecten ter bevordering van klantgerichtheid en toegankelijkheid van de rechtspraak. Sinds juni 2013 is zij lid van de Advisory Board van de nieuw te starten Advanced Master Human Rights aan de Universiteit van Leiden.

Ondervoorzitters

Mr. drs. Piet van Geel

Piet van Geel was tot 2012 ondervoorzitter bij de Commissie Gelijke Behandeling. Tevens is hij lid van de commissie Opvang & Integratie van VluchtelingenWerk Nederland. Piet van Geel deed eerder ervaring op bij VluchtelingenWerk Nederland als hoofd beleid. Ook werkte hij als coördinator bij de Wetenschapswinkel Rechten van de Universiteit Utrecht. Als jurist en pedagoog deed Piet van Geel onderzoek op het gebied van allochtonen in het onderwijs. Sinds juni 2013 is hij lid van de Adviesraad van het instituut Mensenrechten en Medisch Onderzoek (stichting iMMO).

Mr. Chila van der Bas

Chila van der Bas heeft een zeer ruime ervaring in de rechtspraktijk als advocaat, officier van justitie, advocaat-generaal en kantonrechter. In 2003 heeft zij het landelijke beleid ontwikkeld voor de strafrechtelijke aanpak van huiselijk geweld. Tot 2012 was zij ondervoorzitter van de Commissie Gelijke Behandeling. Daarvoor was zij als commissielid vier jaar voorzitter van Equinet, het Europese netwerk van gelijke behandelingsinstellingen. Chila van der Bas is daarnaast lid van de Commissie van Toezicht en de beklagcommissie van het Pieter Baan Centrum en van het toezichthoudend bestuur van de Stichting voor Freinetonderwijs te Utrecht. Ook is zij plaatsvervangend rechter bij de rechtbank Den Haag.

Collegeleden

Drs. Kathalijne Buitenweg

Kathalijne Buitenweg promoveert aan de rechten faculteit van de Universiteit van Amsterdam, schrijft over sociaal-economische mensenrechten en is lid van de commissie mensenrechten van de Adviesraad Internationale Vraagstukken. Tien jaar lang (1999-2009) was zij Europarlementariër voor GroenLinks. In deze functie heeft zij zich vooral bezig gehouden met gelijke behandeling, terrorismebestrijding, asiel, migratie en strafrecht. Daarnaast heeft zij zich ingezet voor vrouwenrechten, als voorzitter van het Clara Wichmann proefprocessenfonds en ambassadeur van MyBody. Zij is lid van de Raad van Toezicht van ProDemos en voorzitter van de Toneelmakerij. Kathalijne Buitenweg heeft een doctoraal in Europese Studies en in Amerikanistiek.

Prof. mr. Jos Dute

Jos Dute is, behalve lid van het College, hoogleraar gezondheidsrecht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit Nijmegen. Zijn specialisme is gezondheidsrecht. Jos Dute is lid van de Gezondheidsraad, waar hij deel uitmaakt van de Beraadsgroep Gezondheidsethiek en -recht en van de Commissie Bevolkingsonderzoek. Ook is hij lid van de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek, het Regionaal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg in Zwolle, de Regionale Toetsingscommissie Euthanasie voor Noord-Brabant en Limburg, de toetsingscommissie verstrekking doodsoorzaken CBS en het bestuur van de Vereniging voor Gezondheidsrecht. Verder is hij voorzitter van de klachtencommissie van de Optometristen Vereniging Nederland. Tot slot is hij redactielid van het Tijdschrift voor Gezondheidsrecht en het European Journal of Health Law.

Mr. dr. Carina van Eck

Carina van Eck heeft een zeer brede achtergrond als wetenschapper, programmamanager en adviseur op het gebied van terrorismebestrijding, de aanpak van geweld, het vreemdelingen-vraagstuk en internationale samenwerking (EU/VN). Zij werkte onder meer voor het ministerie van Justitie, de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) en de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen (UNHCR) in Genève. In 1997 promoveerde Carina van Eck in Duitsland op onderzoek waarin de bescherming en de rechtspositie van vluchtelingen in het kader van mensenrechtenverdragen centraal staat. Carina van Eck is vanaf maart 2010 werkzaam bij de Commissie Gelijke Behandeling, dat is opgegaan in het huidige College voor de Rechten van de Mens.

Mr. Domenica Ghidei

Domenica Ghidei heeft brede ervaring op het gebied van transcultureel en diversiteitmanagement. Naast haar werk voor het College is Domenica Ghidei bestuurslid van Equinet, het Europese netwerk van gelijke behandelingsinstellingen en lid van de Raad van Advies van ProDemos Huis voor democratie en rechtsstaat. In 1995 schreef ze het boek 'Door het Oog van de Naald', een commentaar op de praktijk van de asielprocedure en kreeg zij de Clara Meijer-Wichmann Penning van de Liga voor de Rechten van de Mens. Zij is ambassadeur van stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie en Quality Centre Vluchtelingenvrouwen. Ze spreekt regelmatig op congressen over o.a. vluchtelingenrecht en -beleid, diversiteit, leiderschap, identiteit en geweldloze en interculturele communicatie.

Mr. Stans Goudsmit

Stans Goudsmit heeft jaren gewerkt als advocaat met vreemdelingenrecht en nationaliteitsrecht als specialisme. De bescherming van de mensenrechten van haar cliënten maakte een belangrijk deel uit van haar werk. Stans Goudsmit is naast haar werk voor het College lid van de Raad van Toezicht van het Instituut voor Immigratierecht van de Universiteit Leiden en lid van de adviescommissie proefprocessenfonds van Defence for Children International. Vanaf 2008 werkt Stans Goudsmit bij de Commissie Gelijke Behandeling, het huidige College voor de Rechten van de Mens.

Mr. Emile Hofhuis

Emile Hofhuis werkte tot 2012 bij de Commissie Gelijke Behandeling. Voor die tijd werkte hij bij de MBO-Raad (voorheen de BVE-Raad) waar hij zich vooral bezig hield met het thema arbeidsvoorwaarden en juridische aangelegenheden. Zo voerde hij onder meer de onderhandelingen met de vakbonden over de arbeidsvoorwaarden voor het MBO. Naast zijn werk voor het College is Emile Hofhuis voorzitter van de interne geschillencommissie arbeidsvoorwaarden van het ROC Mondriaan in Den Haag en van de Interne Bezwarencommissie FUWA PO van de Stichting Protestants Christelijk Onderwijs te Utrecht.

Mr. Dick Houtzager

Dick Houtzager werkte tot 2012 bij de Commissie Gelijke Behandeling. Eerder deed Dick Houtzager ervaring op als rechtshulpverlener en werkte hij in Pakistan en Tanzania. Na terugkeer uit Afrika specialiseerde hij zich in het Europees en internationaal recht, met speciale aandacht voor de thema's ras en handicap. Bij Art.1 deed hij ervaring op met onderzoek en voorlichting. Hij is enkele jaren voorzitter geweest van SOLGU, de belangenbehartiger voor mensen met een handicap. Naast zijn werk bij het College is Dick Houtzager redactielid van het Journaal Vreemdelingenrecht, lid van de Commissie Meijers en voorzitter van de Ouderraad van het Gerrit Rietveld College in Utrecht.

Prof. mr. Nicola Jägers

Nicola Jägers, behalve lid van het College, hoogleraar International Human Rights Law bij de vakgroep Europees en Internationaal Recht van Tilburg Law School. Binnen deze functie onderzoekt zij de gevolgen van de globalisering en de economische crisis op de verwezenlijking van de rechten van de mens. Zij beschikt over brede kennis van de economische, sociale en culturele rechten en is deskundige op het gebied van de rol en positie van niet-statelijke actoren zoals multinationale ondernemingen en Non-Gouvernementele Organisaties (NGOs). Nicola Jägers is tevens lid van de kernredactie van de Netherlands Quarterly of Human Rights (NQHR), het bestuur van de landelijke onderzoekschool Rechten van de Mens, het algemeen bestuur van de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht (KNVIR) en de Commissie Advies Volkenrechtelijke Vraagstukken (CAVV).

Dr. mr. Jan-Peter Loof

Jan-Peter Loof is naast zijn werk als collegelid universitair docent Staats- en Bestuursrecht aan de Universiteit Leiden, senior research fellow en bestuurslid van de landelijke Onderzoekschool Rechten van de Mens (School of Human Rights Research) en hoofdredacteur van het Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten/NJCM-Bulletin. Verder werkt hij mee aan de EHRM-jurisprudentierubriek in het Nederlands Juristenblad, is hij medewerker constitutioneel recht en mensenrechten van het Militair Rechtelijk Tijdschrift en annotator in het SDU-jurisprudentietijdschrift European Human Rights Cases.

Plaatsvervangende leden

Dr. mr. Th.G.J.M. van Burgt

Mr. P. de Casparis

Mr. L. Doyer

Prof. dr. Ph. Essed

Mr. B. Romkes

Mr. H.J. Vilters

Bijlage 5 - Raad van Advies

Mr. Frits Bakker

De heer Bakker studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde ook bij deze universiteit. Na de studie en de militaire dienst werd hij in 1979 raio in de rechtbank Breda. Aansluitend werd hij rechter in deze rechtbank (werkzaam in de sectoren civiel recht en strafrecht). In 1991 volgde benoeming tot vicepresident en een overstap naar de rechtbank Haarlem, waar hij als kamervoorzitter en later sectorvoorzitter werkzaam was in de sectoren strafrecht en civiel recht. In 1999 werd hij president van de rechtbank Haarlem en vervolgens in 2008 president van de rechtbank Den Haag. Vanaf 1 juli 2012 is hij lid van de Raad voor de rechtspraak en CIO.

Prof. dr. Klara Boonstra

Mevrouw Boonstra is werkzaam als beleidsjurist bij de Vakcentrale FNV waar zij zich vooral bezighoudt met onderdelen van het private arbeidsrecht, de collectieve arbeidsvoorwaardenvorming, medezeggenschap en ondernemingsrecht, alle op nationaal, Europees en internationaal niveau. Tevens is zij werkzaam als hoogleraar Internationaal Sociaal recht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In 1996 promoveerde zij aan de Universiteit Leiden op een onderzoek naar de invloed van de regelgeving van de ILO op het Nederlandse arbeidsrecht, in het bijzonder de collectieve arbeidsvoorwaardenvorming.

Prof. dr. Alex Brenninkmeijer

De heer Brenninkmeijer vervult sinds 1 oktober 2005 het ambt van Nationale Ombudsman. Hiervoor was de heer Brenninkmeijer rechter bij verschillende rechterlijke colleges op het gebied van sociale zekerheid, ambtenarenrecht en belastingrecht. Zo was hij van 1995 tot 2002 vice-president bij de Centrale Raad van Beroep. In 1995 werd Alex Brenninkmeijer hoogleraar staats- en bestuursrecht bij de Universiteit Leiden. Vanaf 2003 was hij ook als hoogleraar verbonden aan de Albada-leerstoel voor arbeidsverhoudingen bij de overheid en ADR (Alternative Dispute Resolution). Daarnaast was hij redacteur van verschillende juridische bladen en is hij hoofdredacteur van het Handboek Mediation en het tijdschrift voor Conflicthantering.

Mr. Jacob Kohnstamm

De heer Kohnstamm is in 2004 benoemd tot voorzitter van het College bescherming persoonsgegevens. Voor zijn benoeming was de heer Kohnstamm vanaf 1999 lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal voor D66. Daarnaast was hij voorzitter van een groot aantal organisaties en commissies, waaronder de Regieraad ICT Politie. Hij was staatssecretaris van Binnenlandse Zaken van 1994 tot 1998 en in het bijzonder verantwoordelijk voor het ontwikkelen van het Grotestedenbeleid. De heer Kohnstamm is ook een aantal jaren lid van de Tweede Kamer geweest voor D66. Ook was hij van 1982 tot 1986 partijvoorzitter van deze partij.

Drs. Glenn Helberg

De heer Helberg is al jarenlang werkzaam als kinder- en jeugdpsychiater. Daarnaast is hij sinds vier jaar voorzitter van het Overlegorgaan Caribische Nederlanders (OcaN), dat als taak

heeft de Nederlandse overheid te adviseren, gevraagd en ongevraagd inzake integratie en participatie thema's van migranten en van Caribische Nederlanders in het bijzonder. De heer Helberg is bestuurslid van het Landelijk Overleg Minderheden (LOM) en was eerder ook coördinerend voorzitter.

Mr. Marianne Kroes

Mevrouw Kroes is tot najaar 2012 werkzaam als senior juridisch beleidsmedewerker bij de Chronisch zieken en Gehandicapten Raad. Daarnaast heeft zij ervaringen opgedaan als lid van de Nederlandse delegatie bij de onderhandelingen over het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap en de daarop volgende inspanningen om dit verdrag in Nederland geratificeerd en geïmplementeerd te krijgen.

Mr. Sieto de Leeuw

De heer De Leeuw is managing Director Group Social & Public Affairs Randstad Holding. Daarnaast is hij onder meer bestuurslid bij VNO-NCW, bestuurslid bij de Algemene Bond Uitzendondernemingen en bestuurslid bij de Stichting Microfinanciering en Ondernemerschap Nederland. De heer De Leeuw studeerde rechten aan de Universiteit van Tilburg. Hij heeft specifieke expertise op het terrein van arbeidsverhoudingen en op het gebied van beleid en wet- en regelgeving op het terrein van de arbeidsmarkt.

Prof. dr. Barbara Oomen

Mevrouw Oomen is hoogleraar Sociologie van de Mensenrechten aan de Universiteit Utrecht. Per 1 april 2012 is mevrouw Oomen dean van het University College Roosevelt Academy. Haar onderzoek gaat over de wijze waarop mensenrechten werkelijkheid worden, onder andere in mensenrechtensteden. Daarnaast is zij projectleider van Going Global. Eerder was mevrouw Oomen voorzitter van het Platform Mensenrechteneducatie, lid van de Staatscommissie Grondwet en lid van de Commissie Mensenrechten van de Adviesraad Internationale Vraagstukken.

Lars van Troost

De heer Van Troost is werkzaam bij Amnesty International Nederland (AINL) als hoofd Politieke Zaken en Persvoorlichting. Eerder was hij bij daar onder andere hoofd Externe Betrekkingen (2004 - 2008), hoofd Vluchtelingen (2002-2004) en coördinator Politieke Zaken (1998 - 2002). Daarnaast is hij sinds 1995 vertegenwoordiger geweest van Amnesty International bij onderhandelingen over de totstandkoming van het Internationaal Strafhof.

Prof. dr. Saskia Wieringa

Mevrouw Wieringa is werkzaam als bijzonder hoogleraar op het terrein van seksuele rechten en vrouwenrechten aan de Universiteit van Amsterdam, bij het Amsterdam Institute for Social Science Research. Daarnaast heeft zij verregaande kennis op het gebied van de islam. Eerder was mevrouw Wieringa directeur van Aletta, instituut voor vrouwengeschiedenis.

